

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARACAĞLAN'DA BENZETMELER
VE
NİTELEMELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

YRD.DOC.DR.MEHMET ÖZMEN

HAZIRLAYAN

BÜLENT ARI

ADANA 1992

İÇİNDEKİLER

Önsöz	VIII
Kısaltmalar	IX
Giriş	X-XI
İnceleme	XII

İrinci Bölüm:

I- Karacaoglan'da Sevgili	1
A- Sevgili'nin Fiziki Özellikleri	1
1- Sac	2
a) Yumuşaklığı	2
b) Şekli	2
c) Kokusu	2
2- Zülûf	3-4
3- Kaş	4
a) Rengi	4
b) Şekli	4-5
4- Kirpik	5
5- Göz	5
a) Rengi	5-6
b) Fettanlığı	6-7
6- Göz yaşı	7
7- Bakış	7
a) Etkililiği	7-8
b) Mahzunluğu-Baygınlığı	8
8- Yüz	9
a) Rengi	9

b) Şekli	9-10
c) Parlaklığı	10
d) Tazeligi	10
9- Ağız	11
10- Dudaklar	11
a) Rengi-Şekli	11
b) Tatlılığı	12
11- Dis	12
a) Şekli	12
b) Parlaklığı	12-13
12- Dil	13
13- Benler	13
a) Rengi	13-14
b) Şekli	14
c) Gücü	14
d) Değeri	15
14- Göğüs-Memeler	15
a) Cennete Benzerliği	15
b) Şekli	15-16
c) Kokusu	16
15- El	16
a) Rengi	16-17
b) Şekli	17
16- Bel	18
17- Topuk	18
a) Rengi	18
b) Şekli	19
18- Boy	19
a) Selviye Benzerliği	19

b) Dıçülülügü	19-20
19- Yürüyüş	20
20- Takılar, giysiler, giyim tarzı ve süslenme ..	20-21
a) Sürme	21
b) Sac bağı	21
c) Kıpeler	21
d) Hırızma	22
e) Bilezik-Yüzük	22
f) Halhal	22
g) Yemeni, elbise, düğme, kusak	23
h) Salvar-Mes	23
21- Kokusu	24
a) Gül Kokusuna Benzerliği	24
b) İlbahar, Yaz Kokusuna Benzerliği	24
22- Sesi	25
a) Tatlılığı	25
b) Dıçülülügü	25
B) Sevgilinin Mizâcı	25
1- Nazlılığı	26
2- Hercâyılığı	26-27
3- Vefâsızlığı	27
4- Acımasızlığı	27-28
II- Karacaoğlan'da Kız	29
A) Fizikî Özellikleri	29
1- Sac	29
2- Kas	30
3- Göz	30
4- Yüz	30
a) Sekli	30
b) Rengi	31

5- Dudaklar	31
a) Tatlılığı	31
b) Rengi	31
6- Göğüs-Memeler	31-32
7- Bel	32
8- Boy	32
B- Süsleri ve Giyim Tarzı	32
1- Sürme	32
2- Küpe	33
3- Yüzük-Bilezik	33
4- Peçe-Önlük	33
5- Elbise	34
C) Mizâcı	34
1- Nazlılığı	34
2- Huyu	34-35
D) Yas Özellikleri	35-37
II- Karacaoglan'da Gelin	37
A) Fizikî Özellikleri	38
1- Kaş	38
2- Dudak	38
3- Dis	38-39
4- Dil	39
5- Yüz	39
6- Göğüs	40
7- Bel	40
8- Yürüyüş	40-41
B) Süsleri ve Giyim Tarzı	41
1- Sac bağı	41

C) Gelin'in Mizâcı	42-43
IV- Karacaoğlan' da Kız ve Gelin Karşılaştırması	43-45
V- Karacaoğlan'ın Kendisini Anlatması	45-55
VI- Karacaoğlan 'da Çocuk	56-57
VII- Karacaoğlan 'da Oğlan	58-60
VIII- Karacaoğlan 'da Ana	60-62
IX- Karacaoğlan' da Yigit	62-64
X- Karacaoğlan' da İnsan	65-67
XI- Karacaoğlan' da İnsan Mizâcı	68-71
XII- Sosyal Çevre	71-72
A) Devlet Adamları (Vezirler-Padişahlar)	72
B) Toplum Etkileyen Faktörler	73
1- Felek	73-74
2- Gurbet	74-75
3- Ayrılık	75-76
4- Aşk	76
C) İnanc	77-78
D) Toplum Düzensizlikleri	78-80
E) Yemekler	80-81
XIII- Hayvanlar ve Bitkiler	81
A) Hayvanlar	81
1- Ceylan	82-83
2- Kuzu	83
3- At-Deve	83-85
4- Kuşlar	85
a) Bülbül	85
b) Turna	86
c) Ördek	86-87
d) Kugu	87
e) Diğer Kuşlar	87-88
B) Bitkiler	88
1- Çiçekler	88

a) Gül	89
b) Lâle-Sünbül	89-90
c) Menekşe	90
d) Diğer Çiçekler	91
2- Ağaçlar	91
a) Selvi	92
b) Diğer Ağaçlar	92
3- Meyveler	92-93
(IV- Coğrafi Çevre ve Doğa	93-96
A) Mevsimler	96-97
B) Dağlar	98
C) Sular	98-100
D) Yaylalar	100
E) Ovalar	101
F) Ay, güneş, yıldız	101-102
G) Rüzgarlar	102
H) Yağmur, bulut	102-103
nci Bölüm:	
V- Benzetme Sanatları	104-107
A) Teşbihler	107-110
Teşbih-i Belig	110-111
Teşbihlerin Yapısı	111-115
B) İstiâreler	115
1- Kapalı İstiâreler	115-118
Kapalı İstiârelerde Yapı	118-119
2- Açık İstiâreler	119-120
Açık İstiârelerde Yapı	120-123
ncü Bölüm:	
VI- Karcaoğlan'da Üslûp	124-136
Sonuç	137-140
Kaynakça	141-142

ÖNSÖZ

Karacaoğlan ve Karacaoğlan'ın şiirleri üzerinde bugüne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak bu şiirleri, dil yönünü de göz önüne alarak ele alan çalışmalar pek sınırlıdır. Karacaoğlan'ın şiirlerine edebiyat görüşlerinin yönlendirilmesiyle değişik yorumlar getirmek zor olmayacaktır. İşte biz burada benzetme ve nitelermeleri verdiğimiz gibi, onların dilbilgisel yapılarını da ortaya çıkarmaya çalıştık. Böylece konuya değişik bir bakış açısı, değişik bir yorum getirmeyi amaçladık.

Bu çalışma yukarıda da belirtildiği üzere, dil ile edebiyatı birleştirici nitelik taşıdığı için, edebî sanatları incelerken olayı yalnızca edebiyat yönünden değil, dil yönünden de ele almak durumunda kaldık. Örneğin ayrılığın deftere (ayrılık defteri) benzetildiği teşbihi, bir şahısın ifadesi gibi düşünüp, (Ahmet'in defteri) onu kapalı istiâre şeklinde yorumlayabileceğimizi de ifade etmek durumunda kaldık; isnâd grubu, edat grubu; isim ve sıfat tamlamaları ile yapılan benzetmeler şeklinde sınıflandırdık.

Yine, bu benzetme sanatlarını irdelerken, Karacaoğlan'ın daha önceki Halk Edebiyatı şâirlerinden ayrılan, onlarla benzeşen yönlerini; en fazla hangi benzetme sanatını kullandığı, ne amaçla bunu yaptığı ve neden böyle yapmak durumunda kaldığını da ortaya çıkarmaya gayret ettik.

Kısaca, danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Mehmet Özmen'in de yardımlarıyla gerçekleştirdiğim bu çalışmada dil ile edebiyatı bir bütün olarak düşünüp, elimizden geldiği kadar Karacaoğlan'ın yaşadığı çevreyi nasıl betimleyip, nitelendiğini ortaya çıkarmaya çalıştık ve elde ettiğimiz bulguları sonuç kısmında kısaca ifade ettik.

Bülent ARI

ARALIK 1992

KISALTMALAR

- b. "Benzeyen"
k.b. "Kendisine benzeyen"
b.y. "Benzetme yönü"
v.b. "Ve benzeri"
i. "İsim"
S. "Sıfat"
S.N.E. "Saadettin Nuzhet Ergun"
O.S.K. "Orhan Şaik Gökyay"
D.K.H. "Dede Korkut Hikâyeleri"
T.H.Ş.Â. "Türk Halk Şiiri Antolojisi"
T.D.K. "Türk Dil Kurumu"
K.T.B. "Kültür ve Turizm Bakanlığı"
T.T.K. "Türk Tarih Kurumu"
Yay. "Yayınevi; yayınları"
İ.Ü. "İstanbul Üniversitesi"
A.Ü. "Ankara Üniversitesi"
s: "Sayfa"
- "-mak/mek"

GİRİŞ

Bu çalışmada Karacaoğlan'ın şiirlerinde yaşadığı çevre ve dönemi nasıl betimleyip nitelediği üzerinde durulmuştur. Bunun için de diğerlerine göre daha fazla şiiri içerisinde bulunduran, dolayısıyla da örnek vermede kolaylık sağlayan Müjgan Cumbur'un "Karacaoğlan" adlı kitabı esas alınmış, eksik olan bir kaç şiir Saadettin Nushet'in "Karacaoğlan" kitabından alınmış; üslup çalışması yapılırken, örnekleri sabitleştirmek amacıyla da Cahit Öztelli'nin "Karacaoğlan" adlı kitabına baş vurulmuştur.

Müjgan Cumbur'un "Karacaoğlan" kitabı -daha önce de belirtildiği üzere- esas alındığından, örneklerin altındaki rakamlar bu kitabın -sırasıyla- sayfalarını, şiir sayılarını, dörtlüklerini ve dizelerini ifade ederler. Pek az örnek ise Saadettin Nuzhet'in "Karacaoğlan" adlı kitabından alınmış olup, "S.N.E." şeklinde ifade edilerek, diğerleriyle karışması engellenmiştir.

Diğer yandan konuyu ele alırken konuyu alıntılarla boğmamak için örnekler sınırlı tutulmuş ve konuları açıklamak için verdiğimiz örneklerin kolay algılanması için bunların altları çizilmiş; eğer belirtmek istediğimiz şey, konunun tümüne yayılmışsa, buna gerek görülmemiştir.

Burada önce Karacaoğlan'ın çevresindeki canlı varlıkları şiirlerinde nasıl yansıttığı üzerinde durulmuş; bu amaçla sevgili, gelin, kız kavramları başta olmak üzere, kendisi, çocuk, oğlan, ana, yigit; insan ve insan mizacı; sosyal çevre ve doğa kavramlarının Karacaoğlan şiirinde nasıl

betimlenip, nitelendiği üzerinde durulmuştur. Daha sonraki aşamalarda ise benzetme sanatlarının (teşbih ve istiare) kullanılışı ve dilbilgisel yapısı irdelenmiş; bu benzetme sanatlarının anlatım gücündeki yeri tespit edilmiş ve en sonra da üslûp üzerinde bir çalışmaya gidilmiştir.

Buradaki tiplerin ve onların giyim-kuşamlarının, yemeklerinin, coğrafi çevre ve doğanın verilmesinin, onun çevresine hangi gözle baktığını tespit için yapıldığı gözden uzak tutulmamalıdır. Bütün bunlar teker teker gözler önüne serilmeliydi ki, daha sonra ele alacağımız benzetme sanatları tam anlamıyla yerine otursun ve daha iyi anlaşılsın.

Karacaoğlan, şiirlerinde daha çok sevgili ve güzel kavramlarına ağırlık vermiştir. Dolayısıyla, biz de sevgili, güzel kavramlarına; onların niteliklerine, özelliklerine daha fazla değinmek durumunda kaldık.

Onun şiirlerinde sevgili, güzel, somut bir kişilik kazanmıştır. O, sevgili ve sevgilinin özelliklerini daha iyi ve etkili bir biçimde anlatmaya çalışmış, bunun için de doğadan; belirgin özellikleriyle tanınmış hayvanlardan yararlanmış. Tabii ki, bunu yaparken de benzetme sanatlarından faydalanmıştır. İşte, biz de bu benzetme sanatlarının nasıl, ne amaçla kullanıldığını irdeledik ve dilbilgisel yapıları üzerinde durduk.

Bu yönde bir çalışma, yani dil yönü ağırlıklı olan, edebiyat içerikli çalışmalar henüz çok yenidir. Bu açıdan da söz konusu çalışmanın Türk Dili ve Edebiyatı alanına değişik bir bakış açısı getireceği kanaatindeyim.

İNCELEME

BİRİNCİ BÖLÜM:

I- Karacaoğlan'da Sevgili

Karacaoğlan'ın şiirlerinde "sevgili" kavramı önemli bir yer tutar. Onun şiirlerinin -genellikle- aşka, sevgiye bir davet niteliği taşıdığı düşünülürse, sevgili - güzel motifinin Karacaoğlan'ın şiirlerini neden çepeçevre sardığı daha iyi anlaşılır.

Onun şiirlerinde sevgili, güzel, çok değişik kılıklarda, değişik sıfatlarla kendini gösterir. Bu değişik kılık ve sıfatlar, sevgiliye çeşitli özelliklerinden dolayı isnâd edilmiştir. Sevgilinin fizikî özellikleri, (boyu, saçı, gözü, bakışı; kaş, kirpiği, yüzü, benleri, göğsü, kokusu, sesi) sevgilinin soyut özellikleri ve mizâcı, (hercâşyılığı, nazlılığı, vefasızlığı, acımasızlığı...) değişik betimleme ve benzetmelerle dile getirilmiştir.

Biz, burada Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgilinin nasıl nitelendiği ve betimlendiği üzerinde duracağız. Bunun için de sevgilinin önce fizikî, ardından da ruhî özellik ve niteliklerini göstererek, bunların ışığı altında bir sevgili portresi çizmeye çalışacağız.

A) Sevgilinin Fizikî Özellikleri

Burada ilk önce sevgilinin başı ile ilgili benzetme ve betimlemeler, (saçı, zülüf, kaş, kirpiği, gözü; ağız, dişi, dili, dudağı; yüzü) daha sonra benleri, göğsü, elleri, beli, topuğu; boyu, yürüyüşü; takıları, giysileri ve son olarak da sesi, kokusu ele alınmıştır. Bu yönlerde yapılan benzetme ve nitelemelere dayanarak, sevgilinin bir fizikî portresi çizilmeye çalışılmıştır.

1- Saç

Sevgilinin saçları yumuşaklığından dolayı, samur ve ipege benzer; şekil itibâriyle teli andırır. Onun saçları, aşığını kendine bağlayıp, ondan vaz geçemez hale getirdiği için bir kemend gibidir. Kokusu, reyhan ile gül kokusunu andırır.

a) Yumuşaklığı

Sevgilinin saçları samur gibi, ipek gibi yumuşaktır:

Dilberin başında samur saç olur. Geliyor nazlımın göçü,
----- Tel tel olmuş ipek saçı.
Sevip sevip ayrılması güç olur. -----
172/251-2-1 283/400-1-2

b) Şekli

Şekil itibâriyle tele benzer:

Gelin örselemiş saçın;
Kızın saçı tele benzer.

296/419-4-4

c) Kokusu

Kokusundan dolayı reyhan ile güle benzer:

Zülüfünden bir tel versene, Yaşını sorarsan on beş yaşında,
Kokulayım gül yerine Hile yoktur kirpiginde kaşında;
--- Yedi dürlü çiçek vardır başında,
256/365-3-4 Kokar reyhan ile gül karma karış.

2- Zülûf

Sevgilinin zülûfû burma burma, perişândır. Aşığı kendine bağlaması ve onun sonunu hazırlamasıyla da ağa ve dar ağacına benzer:

Ala pınar, kurna kurna, Karac'oglan der ki: Gönül farımaz.
Gök yüzünde telli turna, Zülûf burma ile kâkül çürümez.
Zülûflerin burma burma, -----

359/484-5-2

Çiçek topla benim için. Elleri kınalı, kumru seslinin,
261/370-1-3 Zülûfû gerdana tarayışlının

89/131-2-4

Sabah rüzgarı onu dağıtmıştır; bu yüzden perişân bir haldedir:

Ala gözlüm, ben bu ilden gidersem,
Zülûfû perişânım kal melil melil.

32/47-1-2

Eser bād-ı sâba zülûfün dağıdır;

Gerdana dökülmüş tel incinmesin.

145/213-1-3

Sevgilinin zülûfû ağa benzer; o, zülûfû ile aşığını kendine bağlar:

Bazubend varsa ger kolum bağ tutmaz.

Dostun zülûfünden sağlam ağ olmaz.

43/63-3-4

O aşık için bir dar ağacı gibidir; aşığı kendine bağlar

Kimi zaman kemana benzer:

Gönüller eyleyen bir kaşı keman.
Kaşları kemanım amanın, tez gel.

14/21-3-4

Kimi zaman da yaya benzer:

Özü şirin, sözü şirin bir güzel;
Gamzesi ok, kaşı yaya bağlıdır.

169/246-1-4

4- Kirpik

Kaşlar yaya benzetildiğinde, kirpikler de "ok" 'a benzetilmektedir:

Ok imiş kirpiği, yay imiş kaşı;

Atarak sinemi yaktı da geçti.

186/270-3-3

Bu durum, bize Divan Edebiyatı'nı çağrıştırır. Orada da sevgilinin kirpikleri oktur ve âşığı kalbinden vurur.

5- Göz

Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgilinin göz rengi ala veya karadır; haramiye, avcıya, cellâda benzer.

a) Rengi

Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgilinin göz rengi iki çeşittir; ya aladır ya karadır. Onun şiirlerinde kesinlikle

mavi, yeşil veya kahverengi göze rastlanmaz:

Kaşın kara, gözün kara;   Bana kara diyen dilber
 -----   Gözlerin kara değil mi?
 Benlerin var, sıra sıra   -----
 265/375-2-1   314/439-1-2

Ala gözlerini sevdiğim dilber,

Şu gelip geçtiğin yerler öğünsün.
 29/42-1-1

Ala gözlüm, ben bu ilden gidersem,

Zülfü perişânım kal, melil melil.
 Kerem et aklından çıkarma beni;
 - Ağla, göz yaşını sil, melil.
 32/47-1-1

b) Fettanlığı

Sevgilinin gözleri haramîye benzer. Çünkü o, âşığı
 yolundan eder:

Behey ala gözlü dilber,
 Vaktin geçer demedim mi?
 Haramî olmuş gözlerin,

Beller keser, demedim mi?
 243/347-1-3

Sevgilinin gözleri avcıya benzer. Çünkü o, kirpiklerini
 ok gibi kullanıp, âşığı yüreğinden vurmuştur:

Karac'oglan der ki: Girme kanıma,
Gözlerin de ok atıyor canıma.

145/212-4-2

Onun gözleri cellat gibidir; çünkü ona bakanların tüm dünya ile ilişkisini keser.

Kirpiklerin hançer, can alır gözün.

Yüregime koydun ataşın közün.

85/125-3-1

6- Göz yaşı

Sevgilinin göz yaşı zemzem suyu gibidir. Sevgilinin gözü, aşığına hayat verdiği için, o gözlerden akan göz yaşı da zemzem suyuna benzetilmiştir (ve bal gibi tatlı şekilde nitelendirilmiştir:

Sevdiğimin kısa boyu,
Dalın gür de gölgen koyu.
Al yanakta zemzem suyu,

Kız akıyor, bal mı yoksa?

266/377-2-3,4

7- Bakış

Sevgilinin bakışları etkilidir; o, çok keskin ve mânâlı bakar, bakışları gizli gizli ve mahzundur.

a) Etkililiği

Karacaoğlan'a göre, sevgilinin gözleri o kadar etkili

bakar ki, bir bakışta cihanı yerle bir eder ve Karacaoğlan,
onun gözlerini hiç bir şeye -dünyayı verseler bile- değişmez:

Nasıl medh edeyim sultanım seni?
Gürcistan ilini değer gözlerin.
Bir bakışta eyler harab cihânı,

Cezâyir, Tunus'u değer gözlerin.

329/454-1-3

Onun gözleri, çok keskin ve mânâlı bakar; karşısındaki
insanı hareket edemez hale getirir. Bu yüzden hedefini
gözüne kestirmiş bir yırtıcı kuşa benzer:

Kargıcak'ta bir güzele uğradım, Üsküfün aldırmaş balaban gibi
Ala gözler ispir gibi bakıyor. -----

149/218-1-2

Bakan dilber beni mecnûn eyledi.

224/326-1-3

Üsküfün aldırmaş şahan bakışlı,

Ver bana bir güzel, gönlüm egleyim.

363/490-3-3

b) Mahzunluğu - Baygınlığı

Sevgilinin bakışı, çok mahzun, gizli gizli ve baygındır.
İşte sevgili, bu bakışlarla âşığını kendine bağlamıştır:

Ak yâr, melil, mahzun bakma yüzüme,

Bir od düştü, yanar, tatlı özüme.

112/163-2-1

Bize mestâne mestâne

Bakan dilber, kiminsin sen?

297/420-2-3

Muhabbettir güzelliğin nişanı,

Ugrun ugrun bakıp gülmeye idin.

81/119-1-4

Sen bir dilbersin ki, melektir soyun;
Bakışın benzettim cerana dilber

42/61-3-4

8- Yüz

Sevgilinin yüzü kırmızıdır; ördek sîmalıdır. Yüzü, ayın on dördü gibi parlaktır. Yine, onun yüzü, bakana rahatlatması, içine huzur vermesi açısından cennete benzer. Tazeliğinden, bakir olmasından dolayı, yeni açılmış gül gibidir.

a) Rengi

Sevgilinin yanakları kırmızıdır; alma kırmızısı, nar kırmızısı gibidir ve rengini gülden almıştır:

Bal akıyor lisânından, lebinden; Bellerinde gördüm lâhur şalını
Al yanaklar alma gibi kırmızı. Yanakları gülden almış alını

61/92-1-4

48/72-1-2

O kiraz dudaklar, nar gibi yüzler;

Kız beni anlıyor, sendeki gözler

173/252-2-1

b) Şekli

Sevgili ördek sîmalıdır ve suna olarak nitelendirilmektedir:

Benim sevdiğim bülbül ünlüdür. Suna'm seni nere koyam gideyim?
Ördek sîmalıca, yeşil donludur. -----

Dilber, kerem eyle konuk al beni

182/264-3-2

2/2-3-3

Acem illerinden misafir geldim,
Yol bilmenem Suna'm nerden gideyim?

2/2-1-2

c) Parlaklığı

Sevgilinin yüzü ayın on dördü gibi parıl parıl parlak:

Ayın on dördüne benzer cemâli, Kaşların kurulu yaydır,
----- Yüzün bedirlenmiş aydır.
Yâri görmeyeli del- oldum deli. -----
S.N.E.153/157-2 242/346-2-2

Onun yüzü, bakanın içine huzur vermesinden dolayı,
cennete benzetilir:

Cennet yüzünü görme ilelebed;

Cehennem meskenin, yerin nâr olsun.

119/173-3-3

d) Tazeligi

Sevgilinin yüzü, henüz dokunulmamış, bakir olmasından
dolayı, yeni açılmış güle (gonca gül) benzetilir:

Dostun bahçasına girdim, Yanağın açılmış gonca gül gibi,
Domurcuk güllerin derdim. -----
----- Burcu burcu kokarm'oldun gücücek.
294/417-2-2 122/177-4-3

9- Ağız

Sevgilinin ağızı küçük ve biçimlidir. Onun için kutuya, fincana benzer:

Karac'oglan der: İstiyey,	Karac'oglan, böyle sandık,
Ağzın benzettim kutuya	Ağız fincan, burun fındık.
-----	-----
265/375-4-2	267/377-5-2

10- Dudaklar

Sevgilinin dudakları çok şirindir; renk ve şekil itibâriyle kiraza benzer:

a) Rengi-Şekli

Sevgilinin dudakları, renginden ve görünümünden dolayı, kiraza; sultanî kiraza benzer:

O kiraz dudaklar,nar gibi yüzler, Kirazdır dudağı, inci dişleri,

-----
Kız beni anlıyor,sendeki gözler. Selvi sunam gibi gül fidan olmaz.

173/252-2-1

126/183-3-3

Sultanî kiraza benzer dudaklar,

Kirazlar da yetişmiş devşirindi.

109/160-2-3

b) Tatlılığı

Dudakları o kadar şirindir ki, balı, şekeri anımsatır.
Dudağının suyu, sevgiliye hayat verdiği için âb-ı kevserdir:

Bal dudak üstünde altın harızma, -----	Deryâlarda yüzer gemi; Şeker, dudakların yemi.
Inciden diş gördüm dil kenarında S.N.E.154/157-6-4	----- 243/347-3-2

Karac'oğlan der ki: Güzelin huyu,
Hezârân çubuğa benziyor boyu,
Ab-ı Kevser gibi lebinin suyu,

Peynirdir dilleri, inci dişlinin.
90/131-4-3

11- Diş

Dişleri, küçüklüğünden dolayı inciye, parlaklığından
dolayı, sedefe benzer:

a) Sekli

Sevgilinin dişleri inci gibi küçüktür:

inci, mercan gibi ufak dişinde

Tatlı tatlı söyler dili Zeyneb'in
95/140-1-3

b) Parlaklığı

Onun dişleri sedef gibi parıl parıl parlamaktadır:

Dişin sadeftenmiş; dudanın dürden, Gamzesi gam bilmez kara saçlımın
 ----- inciden,sadeften, dürden dişlimin
 Lebin kaymak çalar balın üstüne -----
 192/278-3-1 91/133-3-2

12- Dil

Sevgilinin dili, tatlılığından dolayı bala, hoş sözler söylemesiyle de duduya benzer:

Seker, şerbet damlar tatlı dilinden,

Geçti dilber, şu yolları dolandı.
 110/160-6-3

Bu gün konulgamız Meryemşil beli,
 Oğul balı verir dili yavrunun.

S.N.E.154/157-6-4

Ayağına geymiş altundan nalın,
 Gel dudu dillim, gel, karşımda salın.

81/220-2-2

13- Benler

Sevgilinin benleri karadır. Yüzünde, gerdanında ve döşünde bulunur; katar katar, nokta nokta ve sıra sıradır. Bu benler, aşığı, sevgiliye bağlar ve onlara paha biçilemez.

a) Rengi

Sevgilinin benleri karadır, onun güzelliğine güzellik katar:

Gördüm gerdanında benleri hâre,

Yanakta açılmış gül, yavaş yavaş.

119/172-3-3

b) Şekli

Bu benler, nokta nokta, katar katar, sıra sıra gibi sıfatlarla nitelenmiştir ve sevgilinin yüzünde, gerdanında, döşünde bulunur:

Katar katar olmuş yüzünde benler,

Dizilmiş kaşının aralarına.

57/86-2-3

Baktım ak gerdana ben sıra sıra Bir beni var, kaşla göz arasında;

Açılmış yanakta gül, yavaş yavaş. Bir beni de ak gerdanı bend'etmiş.

85/24-4-3

89/130-1-4

Çözüver düğmeni, göğsün görünsün;

Nokta nokta benli döşün sevdiğim.

4/5-3-4

c) Gücü

Aşığı sevgiliye bağlayan, sevgilinin benleridir.

Bir beni Urum'dan alır haracı

Bir beni de âşıkânı bend'etmiş.

89/130-2-4

d) Değeri

Sevgilinin benleri çok değerlidir. Bu sıra sıra benlerin her biri, bir ülke değerindedir:

Bir benin bahası Gürcü, Gürcistan,

Bir benin bahası Hind ü Hindistan,

Bir benin bahası şol Arabistan,

Bir beni de Tatar hanı bend'etmiş.

89/130-3

14- Göğüs-Memeler

Sevgilinin göğsü, cennete benzer, göğsünün arası zemzem pınarı gibidir; âşık ona kanamaz. Onun göğsü, güzel kokusundan dolayı gül bahçesine, dolgunluğundan dolayı da turunç, ayva, nar ve şeftaliye benzer. Kimi zaman da memeler "tomurçuk" olarak nitelendirilir.

a) Cennete Benzerliği

Sevgilinin göğsü âşığa huzur verir, onu rahatlatır. Bu yüzden cennete benzer:

Âşık bilir âşıkların suçunu.

Cennet sandım kız,koynunun içini.

41/60-1-2

b) şekli

Sevgilinin memeleri, tamamen olgunlaşmış olmasından

dolayı turunç, ayva, nar, şeftali ve almaya benzemektedir:

Memelerin turunç olmuş, Koynunda beslenen ayvayı, narı,

Zülüflerin tel mi yoksa? Çözüp düğmelerin deresim geldi.
267/377-4-3 25/36-4-3

Şeftalilerin ballanmış; Koynunda beslemiş Gürün alması

Sorulmayı sorulmayı. Memesin emerken ağız'iras geldi.
305/432-2-3 82/120-3-3

Sevgilinin memeleri körpeliginden dolayı "tomurcuk" olarak nitelenmiştir.

Elimden aldurdım bir selvi dalı,
Tomurcuk memeli yârdan ayrıldım.

77/114-2-4

c) Kokusu

Sevgilinin göğsü, güzel kokmasından dolayı güle ve reyhana benzer:

O kızın bahçası menevşe, sümbül. Biri reyhan, biri güldür;
Kız koynunda gül görünür, gözüme -----

--- Ne hoş kokar memeleri.
152/222-2-4 283/400-3-3,4

15- El

Sevgilinin elleri kınalı, ince ve zariftir. Sarhoş olarak nitelendirilmiştir.

a) Rengi

Sevgilinin elleri kınalıdır; bu kına, sevgiliye bir
Tanrı vergisidir:

iki eli boğum boğum kınalı, Erisin de dağlardaki karınız,
----- Kudretten mi kınalanmış eliniz?
Karadır gözleri, sürmeli değil. -----

39/57-1-3

68/100-3-2

Karac'oglan der ki: Sen de ben gibi,
Ak eline kına yakmış kan gibi.

92/135-4-2

b) Şekli

Yine, onun elleri inceliğinden, zarifliğinden dolayı
ceren olarak nitelenmiştir.

İbrişimden halı dokur,
Elleri ceren o kızın.

284/402-3-4

Sevgilinin âşığına uzanan elleri ne yapacağını
bilemediğinden, sarhoş olarak nitelenmiştir:

Yaz gelende çayır, çemen üstüne,
Yâr bâde doldurur, elleri sarhoş.

60/90-2-4

16- Bel

Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgili, ince belli olarak nitelenmiştir:

Bu gün geğtigimiz Keban'ın suyu. Karac'oğlan der ki, Yâr olmayınca,
 Incedir belleri, usuldur boyu. Hakk'ın divânına durulmayınca,

Varıp ince bele sarılmayınca,

 340/465-5-2

 Seninle devamız aralanır mı?

64/95-5-3

Zaten, Karacaoğlan'ın sevgilide aradığı niteliklerden birisi de belinin ince olmasıdır:

Severim güzeli; bönce olursa,

Boyu uzun, beli ince olursa

 69/101-2-2

17- Topuk

Sevgilinin topukları ker gibi bembeyazdır. Onun için "ak" sıfatı ile nitelendirilir. Sekil itibâriyle de güvercin topuğunu andırır.

a) Rengi

Sevgilinin topukları "ak" olarak nitelenmiştir:

Ak topuk üstünde sandal tumanı,

Ak topuktan ala donu,

 Bogup gider, bir gözleri sürmeli.

 Döküp gider, Dürye, Dürye.

82/121-4-3

354/479-1-3

b) Şekli

Şekil itibarıyla -ince, narin olmasından- güvercin topuğuna benzetilmektedir:

Kadife şalvarlı tül libasının;
Güvercin topuklu, sarı meslinin.

89/131-2-2

18- Boy

Sevgili, uzun boyludur. O, kargı, kamaş gibi sürekli uzadığından, boyu, selviye, selvi dalına benzer:

Boy uzun, selvi gibi. Elimden aldardım bir selvi dalı,

Beli incedir, dal gibi. Tomurcuk memeli yârdan ayrıldım.

279/393-3-1

77/114-2-3

Sabahtan uğradım kıza;
Boy selvi dala benzer.

295/419-1-2

b) Ölçülülüğü

Sevgilinin göze hoş görünen bu orantılı boyu, Karacaoğlan'ın şiirlerinde "usul" sıfatıyla nitelendirilmiştir:

Seherde ugradım ben bir gence, Sarsam usul boyun, emsem lebinden,
Usuldur boyları, belleri ince. -----

Döner deli gönül şahana dilber.

192/278-2-2

41/61-1-3

Sara idim dostun usul boyunu,
-----

ister ise kollarımı kıralar.

17/26-2-3

19- Yürüyüş

Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgili, nazlı, edalı bir
şekilde yürür. Bu yüzden de beglik mayaya benzer:

Yürüyüşün tülü maya;

Azca baha ile satın alınmaz.

Beglik maya gibi geçti sabahtan.

Güller topla benim için

261/370-2-3

128/186-2-4

Onun şiirlerinde sevgili, -kimi zaman- oynayıp, sekiyor
olarak karşımıza çıkar ve bu yönüyle de keklige benzer:

Keklik gibi göğs'alaca,

Kınalı keklik gib'oynar sekersin.

Sekip giden Dürye Dürye.

-----354/470-2-3

100/146-2-1

20- Takılar, giysiler, giyim tarzı ve süsleme

Sevgilinin gözleri sürmelidir, kulakları küpelidir,
burnu hırızmalıdır. Kolunda bilezik, parmağında yüzük
vardır. Topuğunda ise halhal bulunur.

Sevgilinin başı tülbentlidir. Üstündeki elbise mavi, yeşil veya sarıdır, beli şallıdır; kadife şalvar giyer, ayağında mesi vardır.

a) Sürme

Karacaoglan'ın şiirlerinde karşımıza çıkan sevgilinin gözleri sürmelidir :

Alçım alçım sürme olsam,

Ala göze siyah sürme

Yâr kaşına sürse beni.

Çekilir, kara değil mi?

285/402-2-3

314/439-5-3

b) Saç bağı

Onun saçları örgülü ve uzundur; beline kadar inmektedir. Bu yüzden beli saç bağını incitir:

Aradım cihâni misli bulunmaz.

Irgalar saç bağın beli yavrının.

340/465-3-4

c) Küpeler

Sevgilinin kulaklarında altın küpeler vardır. Bunlar, mum gibi parıl parıl parlar:

Yeşil ördek sallanıyor gölekte

Altın küpe kulakta mum gibi yanar,

Altın küpe şavk veriyor kulakta

Görüşün efkârım artıyor dağlar.

351/475-5-2

190/276-3-3

d) Hırızma

Sevgilinin burnu hırızmalıdır ve bu hırızma altındadır:

Bal dudak üstünde altın hırızma.

Inciden diş gördüm, dil kenarında

S.N.E.154/157-6-4

e) Bilezik-Yüzük

Sevgilinin kolunda altın bilezikler, parmağında ise mühürlü yüzük vardır:

Parmağında hatem yüzük,

Kolunda altın bilezik.

284/402-2-1,2

f) Halhal

Yine, sevgilinin topuğunda görenin içini gıcıklayan bir halhal bulunmaktadır:

Ak topukta şan veriyor halhalı,

Akkale'den aşar yolu yavrının.

340/465-2-3

g) Yemeni, elbise, düğme, kuşak

Sevgilinin başında ince bir yemeni (tülbent) vardır.
Üstündeki elbise mavi, yeşil veya sarıdır. Has yıldız
düğmelerle süslenmiştir ve belinde bir şal kuşak vardır.

Başına almış bir ince yemeni, Ak topuk üstünde sandal tumanı

Aramızdan kaldıralım, gümânı Akkale'den aşar yolu, yavrının.
82/121-4-1 340/465-2-3

Cennet-i Alâda, hörü melekte, Benim sevdiğim bülbül ünlüdür.
Acep gezsem mavi donlum varm'ola? Ördek simâlica, yeşil donludur.

351/475-5-2

182/264-3-2

Has yıldız düğmeler çapraz vurulmuş.

Seherde göğsünü çöz kara gözlüm.
211/307-1-3

Geyinmiş, kuşanmış, ibrişim şalı,

-----
ince belli, şal kuşaklı bir gelin.
175/475-5-1

h) Şalvar-Mes

Onun şiirlerinde gördüğümüz kadarıyla sevgili, kadife
şalvarlıdır ve ayağına sarı mes giyer:

Kadife şalvarlı, tül libâslının;

Güvercin topuklu, sarı meslinin

89/131-2-1,2

21- Kokusu

Sevgilinin kokusu gül kokusudur; burcu burcudur. Ayrıca, bir çok güzel çiçeğin kokusunu üzerinde toplamıştır.

a) Gül Kokusuna Benzerliği

Sevgilinin kokusu gülü andırır; o, reyhana karışmış gonca gül gibi burcu burcu kokar:

Yanağın açılmış gonca gül gibi, Reyhana karışmış gonca gül gibi,

Burcu burcu kokarm'oldun güçücek. Kokup gider, bir gözleri sürmeli.

122/177-4-3

83/121-5-1

b) İlkbahar, Yaz Kokusuna Benzerliği

Sevgilinin kokusu, ilkbahar, yaz aylarında çevreye yayılan çiçek kokuları gibi, çeşit çeşit, renk renktir:

Elvan elvan kokun gelir, Yel estikçe burcu burcu kokarsın,
----- Yaz bahar ayının gülünden misin?

Yâr oturmuş yele karşı. -----

307/434-2-3

20/29-4-4

Yaz bahar ayında bir çiçek kokar,
Kokusu ilkbahar yârdan ayrıldım.

77/114-4-4

Tabii ki, renk renk koku olmaz; ancak, burada bir deyim aktarması vardır. Bir duyu organına ait bir durum, başka bir duyu organına aktarılmıştır.

22- Sesi

Sevgili, çok tatlı konuşur. Bu yüzden bülbüle benzetilir. Ayrıca, âhenkli ve ölçülü konuşmasından dolayı da kumruyu andırır.

a) Tatlılığı

Sevgilinin dili çok tatlıdır, tatlı konuşur; bülbül gibi şakır:

Benim sevdiğim bülbül ünlüdür.	Bahçada bülbüller gibi
-----	-----
Ördek sîmâlıca yeşil donludur.	Ötmesin, kerem eylesin.
182/264-3-1	-----279/393-3-3,4

b) ölçülülüğü

Sevgili, kumru gibi âhenkli ve ölçülü bir ses tonuna sahiptir:

Üç kumrudur su başında ötüşür;	Elleri kınalı kumru seslinin,
-----	-----
Yol üstünde bana seyran yetişir.	Zülüfü gerdana tarayışının
48/72-3-3	89/131-2-3

B) Sevgilinin Mizâcı

Daha önceki bölümde sevgilinin fizikî özellikleri ele alınıp irdelenmişti. Burada ise sevgilinin mizâcı; nazlılığı, vefâsızlığı, acımasızlığı, belirli bir sıra dahilinde ele alınacak ve sevgilinin ruhî portresi çizilmeye çalışılacaktır.

1- Nazlılığı

Bu şiirlerde sevgilinin nazlı, işveli, edâlı olduğu göze çarpmaktadır.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgili, nazlı ve ağır başlıdır:

Gayetle nazlıdır, kendisi hatun; Topla zülûflerin, yere değmesin
 ----- Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin.
 Korkarım ki, sana göz değer gelin.-----

349/472-4-3

357/482-3-4

Zaten, Karacaoğlan'a göre sevgilinin cilveli, edâlı, nazlı olması gereklidir. Çünkü bu, güzelliğin nişanındandır:

Güzellere dört şey âdet olunmuş;
 Bir şive, bir cilve, bir edâ, bir naz.

197/286-1-4

2- Hercâyiligi

Bu şiirlerde sevgili, daldan dala konan bülbüle benzetilir. Bu yüzden Karacaoğlan, ona güvenip, gönül ilişkisine girmekten kaçınır.

Karacaoğlan, şiirlerinin bir çoğunda sevgiliyi hercâi olarak nitelemiştir. Onun için sevgiliye güven olmaz, o, daldan dala konan bülbüle benzer:

Beni görüp, yönün öte dönersin.
Bülbül gibi daldan dala konarsın.

187/272-3-2

Karacaoğlan, hercâi olan sevgiliyle hiç uğraşmamak gerektiğini; çünkü, verilen emeğin boşa gideceğini, aşağıdaki dizelerle dile getirmiştir:

Bu yüze gülücü hercâilerden   Karac'oğlan: Hey der, ilin nazarı.
-----   Hercâi dilberle etme pazarı.

Kerem eyle gönül,gel vaz gelelim.-----

350/474-1-1

35/50-4-2

3- Vefâsızlığı

Sevgili, âşığının gösterdiği ilgiye, sevgiye karşılık vermez. Bu yüzden , muhannet, kadir bilmez olarak nitelendirilir:

O yârin yanında kadrime bilinmez. Karac'oğlan der ki: Sıkıldı canım
Kadrime bilmeyen yârda nem kaldı? Gelmiyor yanıma muhannet yârim.

210/306-3-4

36/53-4-2

4- Acımasızlığı

Şiirlerde sevgili, âşığını yalan sözlerle avutur; ona sözler verip, yerine getirmez; onu sürekli atlatır. Bu yüzden sevgili, dinsiz, imansız , yaman olarak nitelendirilir:

Valahî yamansın yaman sevdiğim; Akşam kavil verip yatsıda dönen,

 Yalancıdan iman gider, din gider.
 Niçin beni yalan sözle kandırdın? -----

22/32-4-3

217/315-4-4

Bu şiirlerde sevgili, söz verip de gelmediğinden ve
 şıgını ihmal ettiğinden dolayı, zalım ve taş bağırlı gibi
 sıfatlarla nitelendirilmiştir:

Ezel söz vermesen n'olurdun zalım?

Yıkılmış gönlümü yapabilin mi?

36/53-4-3

On'ki aydır bize selâmı gelmez;
 Yoksa imansızın bağı taş m'ola?

288/331-4-4

5- Güzel huyu

Kimi şiirlerinde de sevgilinin iyi huylu olarak
 gösterildiği, asilzâde olarak nitelendiği ve meleğe
 benzetildiği göze çarpar:

Karac'oğlan der ki: Vücudum yandı,
 Asilzâde asıllı, hörüdür kendi. Huyu melekten yukarı.

Sandım ki, gökten bir melek indi, Kendisi kızlar sükkeri,

 S.N.E.233/269-2-3

Kolların boynuma sardığı zaman.
 235/341-4-2,3

Sen bir dilbersin ki, melektir soyun,

Bakışın benzettim cerana dilber.

42/61-3-3

II- Karacaoğlan'da Kız

Karacaoğlan'ın Şiirlerinde kız, fizikî özelliklerine göre, altun tel sağlı, yay kağlı, kara, ala gözlü, melek sîmâlı; gül, nar gibi yüzlü; kiraz-dudaklı, Şeker dudaklı, gül memeli, ince belli ve usul boylu olarak nitelendirilmiştir.

Takılarına ve giyim tarzına baktığımızda, gözünün sürmeli, kulaklarının küpeli, kolunun altın bilezikli, parmağının yüzüklü olduğunu; yüzünde peçe, üzerinde al önlük, meles gömlek veya keten gömlek bulunduğunu görürüz. Mizâc olarak baktığımızda kızın nazlı ve hanım olarak nitelendiğini görürüz.

Şunu da belirtmekte fayda vardır ki, kızda gördüğümüz niteliklerin pek çoğunu daha önce "Karacaoğlan'da Sevgili" bölümünde yeterince verdiğimiz için, tekrar buraya almayarak, kızın özelliklerini genel hatlarıyla ele alıp, irdeledik.

A) Fizikî Özellikleri

1- Sağ

Karacaoğlan'ın Şiirlerinde kızın saçlarının tel veya altun tel olarak nitelendiği göze çarpar:

Gelin örselemiş saçın,
Kızın saçı tele benzer.

Gelinin ibrişim saçı,
Kızın altun tele benzer.

2- Kaş

Kızın kaşları yaya benzer:

Sımâsı melek sımâsı.

Kız, kaşların yaya gelir.

295/418-1-4

3- Göz

Kızın gözleri kara veya aladır:

Ben söyledim, o ağladı. Çok olur güzelde noktalı sözler.
Gözleri ceren o kızın. Bu zülûf gerdana az, kömür gözlüm.

284/402-1-4

173/252-2-4

Kız da der ki: Ben bir gözü karayım.

Yigidin başına gelen belayım.

153/223-3-1

4- Yüz

a) Şekil

Kızın yüzü güzelliğinden dolayı meleğe:

Sımâsı melek sımâsı.

Kız, kaşların yaya gelir.

295/418-1-3

b) Renk

Renginden dolayı, nar ve güle benzer:

Sensin doğan aylar nuru; O, kiraz dudaklar, nar gibi yüzler.
 Kız, irengin gül mü yoksa? -----
 --- Kız beni anlıyor, sendeki gözler.
 266/377-3-4 173/252-2-1

5- Dudaklar

a) Renk

Kızın dudakları renginden dolayı kiraza:

O kiraz dudaklar, nar gibi yüzler.

 Kız beni anlıyor, sendeki gözler.
 173/252-2-1

b) Tatlılık

Tatlılığından dolayı şekerle benzetilir:

Kendisi kızlar şükkeri,
 Ağzında lebin şekerini

 293/414-2-3

6- Göğüs-Memeler

Kızın memeleri, gül olarak nitelenmektedir:

Kız, senin göğsüne süllem dayarım. O kızın bahçası menevşe, sünbül.
Dayarım da gül memenden emerim. Kız koynunda gül görünür gözüme.

153/225-1-2

152/222-2-4

7- Bel

Kızın beli de bütün güzellerin beli gibi incedir.

ince bel üstüne cevâhir kemer,

Zihgirden geçiyor beli kızların.

176/256-1-3

8- Boy

Kızın boyu da ölçülü ve zariftir; "usul" sıfatıyla
nitelenmiştir:

Hörü kızlarından var mı soyunda?

Kız, nazarım kaldı usul boyunda.

29/42-2-2

B) Süsler ve Giyim Tarzı

1- Sürme

Kızın gözlerinde sürme vardır:

Hörü kızlar sürmelemiş gözünü,
-----

ilin aşiretin çeksin nazını.

29/42-3-3

2- Küpe

Kızın kulaklarında ise altın küpe vardır.

Karac'oglan gördüğünü ögüyor.

Altın küpe al yanagi döğüyor.

Bini verdim beş yüz daha değıyor.

Zalım yokluk, kız, boynumu büküyor.

150/218-4-2

3- Yüzük-Bilezik

Kızın kolları ise altın bileziktir; parmağında ise mühürlü yüzük vardır:

Meles gömlek giymiş, vücudu nazik. Parmağında hatem yüzük,

Kollarını sıkmiş altın bilezik. -----

Kolunda altın bilezik.

Aşnası kötüdür, ceyrana yazık. -----

Emirlerden bir kız indi pınara.

Boynun eğmiş, kıza yazık;

369/499-3-2

Telleri ceren o kızın.

284/402-2-1,2

4- Peçe-Önlük

Kızın yüzünde peçe vardır; üzerine al bir önlük giymiştir:

Önü al önlüklü, yüzü peçeli

Hanım kızlar yürüsün de gidelim.

33/48-4-3

5- Elbise

Karacaoğlan'ın şiirlerinde -gördüğümüz kadarıyla- kızlar, keten ve meles gömlek giymektedirler:

Meles gömlek geymiş, vücudu nazik. Keten gömlek geymiş, kolu salmalı.

Kollarını sıkmış altun bilezik. Emirler'den bir kız indi pınara.

369/499-3-1

369/499-4-2

C) Mizâcı

1- Nazlılığı

Karacaoğlan'ın şiirlerinde (diğer bütün güzellerde olduğu gibi) kızlar, nazlı olarak nitelenmiştir:

Aşığız biz, yalan yakışmaz bize. Hörü kızlar sürmelemiş gözünü,
Gelin hiç söylemez, kız nazlı, güzel. İlin, aşiretin çeksin nazını.

366/495-3-2

29/42-3-4

2- Huyu

Bu şiirlerde kızlar, iyi huylu, ağır başlı olduklarından melek ve hanım olarak nitelenmişlerdir:

Huyu melekten yukarı.

Salını salını gel kız yanıma,

Sallanıp gelişin benzer hanıma.

Kendisi kızlar sükkeri.

293/414-2-1

187/256-1-4

Önü al önlüklü, yüzü peçeli
Hanım kızlar yürüsün de gidelim.

33/48-4-4

D) Yaş Özellikleri

Karacaoğlan'da kızlar, yaş özelliklerine göre de sınıflanırlar. Değişik benzetme ve nitelermelere hedef olurlar. Bu benzetmeler, kızı on (10) yaşından alır, yirmi (20) yaşına kadar götürür. Şimdi yaş özelliğine göre verilen bu benzetmeleri sıralamaya çalışalım:

Kız on yaşında açılmamış domurcuk güle benzer:

Varıp bir kız on yaşına girince,

Açılmadık bir domurcuk gül olur.

335/459-1-3,4

On birinde ay yüzlüdür, on üçünde yeni açılmış güle benzer ve on dördünde iyice tatlılaşır, her bir yeri bal olur:

On birinde, mâh yüzüne bakılır,

On ikide kızın kahırını çekilir;

On üçünde, ak gül olur, açılır;

On dördünde, her bir yeri bal olur.

335/459-2

On beşinde sevdâlanır, on altıda sevdiğini düşünmeye başlar ve on yedide kendi bildiği yolda gitmeye başlar:

On beşinde, sevdâ düşer başına;

On altıda, yâdlar girer düşünce;

On yedide, gezer kendi başına;

Çok sallanma zülüflerin tel olur.

335/459-3-1,2,3

On sekizde gözü yükseklerdedir. On dokuzu en hırçın olduğu zamandır ve yirmisinde gerçeğe yüz yüze kalır; aşktan, sevdâdan vaz geçer:

On sekizde, gayet yüksekten uçar;

On dokuzda, gözlerinden kan saçar;

Yirmisinde, sevdiğinden vaz geçer;

Son deminde, bir kötüye kul olur.

336/459-4-1,2,3

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, benzetmelerde tatlılık ve (gül, şeker, şerbet, bal) güzellik ön plâna çıkmaktadır. Bunun nedeni kızın güzelliğini, saflığını koruyor olmasıdır. Kızın on beş yaşında sevdâlı olmasına gelince; bu, "Halk edebiyatı" geleneğinin genel özelliğidir. Güzel, sevgili (sevilecek kız) on dört (14) veya on beş (15) yaşlarında olmalıdır.

Yine, bütün bunların yanısıra Karacaoğlan, kocamış kızı "küsgen gül" olarak niteler:

Karac'oglan der ki: Bakalım yüze.
Mevlâm hûb yaraşmış o benler yüze.
Çokca heves etme kocamış kıza,

Naz etmesin bilmez, küsgen gül olur.

336/459-5-3,4

Kısacası, Karacaoğlan'ın şiirlerine kız, on yaşından itibaren girmekte ; "domurcuk gül", "şeker", "şerbet", "bal" olarak nitelenmekte ve kocamış kızın "küsgen gül" şeklinde tanımlanmasıyla da en son noktaya ulaşmaktadır.

III- Karacaoğlan'da Gelin

Karacaoğlan'ın şiirlerinde "gelin", fizikî özelliklerine göre, hilâl kaşlı, kiraz dudaklı, inci dişli, tatlı dilli, yanağı gamzeli, ay yüzlü; ayva, turunc göğüslü, ince belli olarak nitelenir ve salını salını yürür.

Süsleri ve giyim tarzını ele aldığımızda, sağında sağ bağı olduğunu, sürmeli gözlü, kınalı elli olduğunu; yüzünde duvak, üzerinde mavi, mor, al bir elbise, belinde ise şal kuşak bulunduğunu görürüz. Mizâc olarak ele alındığında ise gelinin nazlı ve hatun olarak nitelendirildiği göze çarpar.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, gelinin nitelikleriyle sevgilinin niteliklerinin pek çoğu birbiriyle çakiştığı için ve daha önce de bu niteliklerden "Karacaoğlan'da Sevgili" konusunda bahsedildiği için "gelin" motifini genel hatlarıyla ele alıp, irdeledik.

A) Fizikî Özellikleri

1- Kaş

Karacaoğlan'ın şiirlerinde gelin, hilâl kaşlı olarak nitelenmiştir:

Gelin der ki: Bemim yüce başım var,
Yüce baş altında hilâl kaşım var.

66/98-3-1-2

Gelin der ki: Allı pullu başım var.
Ak alın altında hilâl kaşım var.

67/99-7-2

2- Dudak

Bu şiirlerde gelinin dudakları genellikle kiraza benzetilmiştir:

Gelinin yüzünde ipek duvaklar,
Hani, adadığın bunca adaklar?
Sultanî kiraza benzer dudaklar,

Kirazlar da yetişmiş devşirindi,

109/160-2-3

3- Diş

Gelinin dişleri küçüklüğü ve sevimliliğinden dolayı, inciye benzetilmiştir:

Sıdk ile baktım da güzelin genci,
Ağzının içinde dişleri inci.

Al Yusuf ayvası, Aydın turuncu,
Göğsü koşar gelir düğmeli gelin.

198/288-1-2

4- Dil

Gelinin dili çok tatlıdır ve konuştuğca sanki dilinden
şeker akar:

Söyledikçe şeker akar dilinden, Yürüdükçe ak bilekler sallanır,
----- Söyledikçe şirin diller ballanır.
Korkarım ki, sana göz değer gelin. -----

349/472-1-3

191/277-5-2

5- Yüz

Gelinin yanağı gamzelidir ve yüzü ay gibi parlaktır:

Attın gamze okun, sineme vurdun Ay ile bahsetmiş gün ile doğar.

Gamz'okun sineme vuralı gelin. Cennet-i alânın nûru bir gelin.

177/258-2-3

202/253-4-3

Ay inen bahsetmiş, gün ilen doğar.

Cennet i alâda nûrlu bir gelin.

235/340-4-3

6- Göğüs

Gelinin memeleri olgunluğundan dolayı, ayva ve turunca benzetilmiştir:

Al Yusuf ayvası, Aydın turuncu,

Gögsü koşar gelir, düğmeli gelin.

198/288-1-3

7- Bel

Bu şiirlerde gelin de diğer güzeller (sevgili, kız) gibi ince bellidir:

Alayım da sana altun saç bağı;

Tarla topla, ince bele sar gelin.

202/293-3-4

8- Yürüyüş

Gelin de diğer güzeller (sevgili, kız) gibi salını salını yürür:

Suya giden allı gelin,
Niçin böyle salınırsın?

298/422-1-2

Bakin hele şu salınan geline,

Benim olsa vermem, dünya malına.

349/472-3-1

Ablak şahân gibi çalkanır, gezer.

Keklik kapar gibi sallan gez, gelin.

176/257-2-3

Gelinin suya gitmesi, onun gerçek yönünü gösterir. Gelin, bu nitelermelerde, hareket eden, toplum içerisinde yaşayan bir varlık olarak gözümüze çarpar.

B) Süsleri ve Giyimi

Gelinin saçında altun saç bağı vardır. Gözleri sürmelidir, elleri kınalıdır. Yüzünde ipek duvak vardır; mavi, mor ya da al bir elbise giymiştir, belinde de şal kuşak vardır.

1- Saç bağı

Onun saçlarında saçını süsleyen parlak bir saç bağı vardır:

Karac'oglan öger, yine de öger. Öger Karac'oglan, sevdiğin öger.
Altun saç bağları topuga değer. Altun saç bağı da topugun döger.

202/293-4-4

235/340-4-4

2- Sürme-Kına

Gelinin gözleri sürmelidir ve kınalı elleri vardır:

Ancak şahan alır böyle bir avı, El kınalı, göz sürmeli,
Sürmeli gelinin derd'aldı beni. -----

Gidiyon mu geze gelin?

347/469-1-4

300/424-5-3

3- Duvak

Gelin yüzüne bir ipek duvak örtmüştür:

Gelinin yüzünde ipek duvaklar.

Hani, adadığın bunca adaklar?

109/160-2-1

4- Elbise

O, üzerine mavi, mor, ya da al bir elbise giymiştir:

Beyaz geymiş alta, üste de mavi, Sirtına geyinmiş al ile moru.

Yavru kanatlanmış, uçmanın çağı. Seni seven yiğit n'eylesin malı?

347/469-1-1

177/253-3-1

Gelin'in Mizâcı

Gelin, mizâc olarak nazlı ve hatun şeklinde nitelendirilmiştir:

Gayetle nazlıdır, kendisi hatun.

Korkarım ki, sana göz değer gelin.

349/472-4-3

Bütün bunların yanısıra "gelin" kavramı, karşımıza farklı şekillerde de çıkar. Bir şiirinde Karacaoğlan, dünyayı geline benzetmiştir:

Karac'oglan der ki: bakın geline,

Ömrümün yarısı gitti talana.
Suâl eylen bizden evvel gelene,
Kim var imiş, biz burada yoğ iken?

205/298-4-1

Tabii ki, burada dünyanın geline benzetilmesi, o şekilde nitelenmesi, üzerinden bu kadar olayın, bu kadar insanın geçmiş olmasına rağmen, hâlâ eski halini ve tazeliğini korumasından ileri geliyor olmalıdır. Çünkü, gelin imajı, toplumda gençliği, tazeliği, ve yeniliği temsil eder.

IV- Karacaoğlan'da Kız ve Gelin Karşılaştırması

Karacaoğlan'ın şiirlerinde kız ve gelin çoğu kez bir arada bulunur ve birbirleriyle çatışırlar; ikisi arasındaki yarış, cazibe ve güzellik yarışıdır:

Bir kız ile bir gelinin ahdi var.
Gelin der ki: Giydigimiz al olur.
Ala göze siyah sürme çekince,

Gören âşık divan'olur, lal olur.

66/98-1-3,4

Kız der ki: Ben sözümü tuttururum,
Bağ u bahçama tımar ettiririm,
Ergenlere mal, menâî sattırırım;

Beni gören başka başka hal olur.

66/98-2-3

Kızın, burada daha iddiâlı olduğu "Ergenlere mal, menâî sattırırım." sözleriyle kendini göstermektedir.

Kız ile gelinin atıştığı bir şiirde de gelinin, daha olgun olmasını kendisi için bir avantaj olarak kabûl ettiği dikkati çekmektedir:

Gelin der ki: Kalk gidelim pazara.
Ugradalım usul boyu nazara.
Beş, on türlü meyva gelir pazara.
Yetkini m'alırlar, yoksa hamı mı?

67/99-5-4

Yine, kızın: "Bir gecem de bin geceye değme mi?" demesi üzerine: "Hey kız senin bir gecelik işin var.

(67/99-7-3,4)

İkincisi, sen de bana dönersin."

demesi, aslında gelinin, kızın kendisinden daha avantajlı olduğunu bildiği; ama teselliyi, kızın da bir gecenin sonrasında kendisine benzeyeceğini düşünmesiyle bulduğunu gösteriyor.

Karacaoğlan, bir şiirinde yine gelin ve kız arasında bir kıyaslama yaparken şunları söylüyor:

Gelinin lebleri beste,
Kız, eyledi beni hasta.

Gelin, al çimenli kuru;

Kız, petekte bala benzer.

296/419-5-3,4

Buradan şunu çıkartmak mümkündür. Karacaoğlan, kızın henüz dokunulmamış, el değmemiş olmasından dolayı, onu, petekte bala, gelini ise bir az yıpranmış, tamamen olgunlaşmış olmasıyla al çimenli koruya benzetmiştir. Tabii ki, gelini de pek kırmak istemediğinden hâlâ dinç, sağlam, yani yeşil; ama bir az yıpranmış olmasıyla "al çimenli" olarak nitelemiştir.

Zaten Karacaoğlan, şiirlerinden de edindiğimiz izlenime göre, hiç bir zaman birini diğerinden daha üstün tutmak, onlardan birini küstürmek istemez. Onun için de aşağıdaki dizelerde şunlar söylemiştir:

Karac'oğlan der ki: Dağlar meşesi,
iki güzel birbirine düşesi,
Biri güldür, biri gül menevşesi;

Karac'oğlan ikinize kul olur.

66/98-5-3,4

V- Karacaoğlan'ın Kendisini Anlatması

Karacaoğlan, şiirlerinde içinde bulunduğu ortamı ifade etmek için kendisini, bülbül, boz kurd, bahrî, kaz gibi

hayvanlara, ne yaptığını bilmemesiyle, akan su, yaz baharın suyu ve sele benzetmektedir. Karacaoğlan, bu yönleri ile pek çok şiirinde kendisini anlatmakta ve her fırsatta kendi içinde bulunduğu durumu arz etmektedir. -

Edebiyatımızdaki gül, bülbül motifinden Karacaoğlan da oldukça etkilenmiştir. Sevgili, güle benzetildiği için, Karacaoğlan da kendisini feryâd eden bülbüle benzetmiştir:

Bağırın, çağırın âciz`bülbülüm.

 Ne kadar çağırırsam, duymuyor gülüm.
 Karac`oğlan der ki: İmdatçım ölüm.
 Nazardan gayri bir yol bulamadım.

94/197-5-1

Sabah oldu, ben bu yerden gideyim.
 Garib bülbül gibi feryâd edeyim.

 172/251-1-2

Onun sevdâya, sevgiye, güzele; güzelliğe olan düşkünlüğü, başına bir çok iş açmış ve onu ok yemiş boz kurda döndermiştir:

Bir ok yemiş boz kurd gibi;

 Sen d`olasın benim gibi.

345/460-4-3

Karacaoğlan, kimi zaman sevgiliden haber almasının verdiği heyecanla kendisini göllerde yüzen bir kaza, ummana dalan bir bahrîye (ördek) benzetir:

Yâr bana göndermiş, bir gizli selâm;
Bahrî gibi gayrı ummana dalam.

54/80-3-2

Kolda götürürüm yavru baz gibi,
Yüzerim göllerde boymul kaz gibi.

233/338-3-2

Yine, kendisini heyecanından, coşkusundan dolayı, sele,
coşkun çaya benzetmiştir:

Yaz bahar ayında paşa seliyim, Yigirmide boz bulanık sel idim,

-----

Akar, boz bulanık kardan gelirim. Otuzunda çevre yanım göl ettim.

172/250-3-1

319/443-4-1

Karac'oglan der de: N'ettim, n'eyledim?

Ulu çaylar gibi coştum, akladım.

Vefâsız dilbere meyil bağladım,
Iradı yollarım, göresim geldi.

209/303-4-2

Tuna suyu gibi çağlar, akarım;

Yel estikçe hazan gibi solarım.

1/1-2-1

O, sevgiliye, en çabuk nasıl ulaşılsa, o yolu tercih eder. İnsanlar, ona göre dünyaya sevmek ve sevilme için gelmişlerdir. Ancak, bir güzele bağlanmayı istemez. Onun için aşk bakidir, yâr fani:

Elif'i dersin de nazlıdır, nazlı.

Esm'e'yi dersin de, sırf ala gözlü.

Söyletme Şerfe'yi, bülbül avazlı.

Söylüyor Zilha'nın dilleri güzel.

219/318-2

Döne, güzelliğin halka bildirir.

Kamer, pınardan da kabın doldurur.

Ayşe, yürüyüşün beni öldürür,

Sevmeli Cennet'in boyları güzel.

219/318-3

Karacaoğlan, gelin veya kız diye ayırım yapmaz; onun nazarında gelin ve kızın -her ikisinin de- yeri ayrıdır. O, onların ikisine de kul olmuştur:

Gelin, dedim, aktır yüzün;

Hiç menendi yoktur kızın,

Karac'oglan ikinizin

Kapınızda kula benzer.

296/419-6-4

O, sevgilinin zülfüne dokunmak, koku şekline girip koynuna girmek için gül:

Bir gül oldum, zemheride açıldım.

Açıldım da, kız, koynunda geçindim.

189/274-4-1

Dostun bahçesinin gonca gülüyüm.

Yitirdim aklımı, şimdi deliyim.

172/250-3-1

Sevgiliyi (balaban) pençesine almak için şahin:

Ben şahin olsam da sen bir balaban;

Alsam çirnağıma, çıksam yola ben.

6/9-1-3

Beline sarılmak için altun kemer:

Altun kemerin olayım,

Dola beni bel yerine.

258/365-1-3

Koluna sarılsın diye burma, kaş ve göze sürülmek üzere
sürme:

Yâr kolunda burma olsam,

Yedikleri hurma olsam,

Alçım alçım sürme olsam,

Yâr kaşına sürse beni.

285/403-2-1-3

Bir atlastan döşek olsam,

Yâr altına serse beni.

285/403-3-3

Hatta hiç ayrılmamak üzere vücudunda ben olmak ister:

Dostun yüzünde olan

Benler ben olsam, ben olsam!

299/423-2-4

Yukarıda gördüğümüz örneklerden de anlaşılacağı üzere Karacaoğlan, sevgiliden ayrılmamak için her yolu deneyecek bir karakterdedir.

Karacaoğlan'ın bu kadar güzel ile karşılaşmış, onlarla ilişki kurmuş olması, bize mümkün gibi görünmese de, onun şiirlerine baktığımızda genelde belirli geçmiş zamanın (-dı/-di, -du/-dü; -tı/ti, -tu/tü) kullanılmış olması, bu ilişkileri bizzat yaşamış olabileceğini düşündürmektedir:

Koynunda beslemiş Gürün alması;

Memesin emerken ağız'iras geldi.

82/120-3-4

Attı zulum okun açtı yarımı.

Bir kiraz dudaklı emdi şuramı.

184/267-3-4

Kismet olup memelerin emdiğim,   Gelinin beliğın saydığım,
 -----   Kızın memesinden emdiğim,
 Usul boyun, ince belin sardığım,   -----
 -----   Soyunup koynuna girdiğim,
 Gece gündüz ataşına yandıgım,   -----
 Ben senin derdinden duramıyorum.   Zemheride güne benzer.
                   209/304-2-1,2   264/374-2-2,3

Öpem derken, al yanaktan dişledim.

Kurt yiyip de çürüyesi dişinen.
                   17/25-3-3

Fayda etmez şimden sonra kaçtığın,
 Soyunup koynuma girmeseneydin.

                   27/40-2-4

Isırırsın dersin, vallah ısırmam.
 Okşalarım, nazlım, şuralarından.
                   116/169-4-3,4

Seherden uğradım dostun köyüne,
 "Hoş geldin sevdiğim, in!" dedi bana.
 Domurcuk memesin verdi ağızıma;

"Yorgunsun sevdiğim em" dedi bana.

                   194/282-1-3,4

Ak gerdanın altı zemzem pınarı,
 Ağızımı verdim de kandırdı beni.

                   180/261-4-4

Tümü ile hayata dönük olan şâiri en fazla korkutan ayrılık, yoksulluk ve ölümdür:

Sebeb ne gözden akan kanlı yaşa?
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm.

372/504-1-4

Nice sultanları tahttan indirdi,
Nicesinin gül benzini soldurdu,
Nicelerin gelmez yola gönderdi,
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm.

372/504-2-4

Karacaoğlan, yaşlılığa, yaşlanmaya karşı oldukça hassastır. Onun bu tepkisini şiirlerinde açıkça görmek mümkündür. Yaşlandıkça güzellerin kendisine ilgisiz kalmaya başlaması; onu tedirgin etmekte ve üzmektedir:

Şimden geri benim hükmüm yürümez,
Azil oldum güzellere beg iken.

205/298-3-4

Hele, kendisine bir kızın "emmi" demesi, onun çok zoruna gitmiştir. Bunu bir şiirinde çok kızgın bir dille anlatmıştır:

Karacaoğlan der ki, n'olup n'olayım?
Akan sularınan ben de geleyim.
Sakal seni makkabınan yolayım;
Bir kız bana "emmi" dedi, n'eyleyim.

353/477-4-4

Burada, orta yaşa gelen insanın yaşlanmaya ve yaşlılığa karşı direnişi ve kabullenemeyişi dile getirilmiştir.

Karacaoğlan, şiirlerinden anladığımıza göre mertliğe, yigitliğe önem vermekte ve kendisini mert olarak nitelirmektedir:

Merd oğlu merdim ben sözümden dönmem.

Cıktı sözüm, yâr yolunda bil, beni.

178/259-3-3

Ayrıca, o, sözünde durmayan insanı da kınar ve dinsiz-imânsız olarak niteler:

Akşam kavil verip, yatsıda dönen
Yalancıdan imân gider, din gider.

217/315-4-4

Tabii ki, göçebe düzende yaşam şartları çetin olduğundan, güce, yigitliğe önem verilecektir. Ancak sistemin düzenli yürümesi için geleneğe uyulması gerekecektir. Bunun için de kişilerin verdiği sözü tutması, yalandan kaçınması, emanete ihanet etmemesi, büyüklere saygı göstermesi beklenir. Bunun bir yansıması yukarıdaki örnekte görülmektedir ve din, imân insanları kötülüklerden caydırıcı unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

Yukarıda din, imân kavramları geçmektedir. Fakat o, şiirlerinde tekke hayatından, tasavvuf düşüncesinden bahsetmez. Ancak, inançsız olduğu da söylenemez. O, kadere inanan, Allah'ı, peygamberi tanıyan lâkin dinin gereklerine kayıtsız; dünya zevklerine düşkün birisi olarak nitelenebilir:

Karac'oglan, dünya fânî,
Veren Allah alır canı.

----- 303/428-4-2

Geçtiğimiz yollar din, islâm yolu,

--- -----

Evveli Muhammed, âhiri Ali.

----- ---

125/182-2-1,2

Evvel Allah, âhir Allah.

----- -----

Ondan ulu gelmemiştir.

Hak Muhammed'den sevgili,

Hakk'ın kulu gelmemiştir.

319/444-1-1,3

O, Allah ile ilişkilerinde teklifsizdir ve isteğini,
sitemini çekinmeden dile getirir:

Keskin idim, bıçak gibi,
Salınırdım koçak gibi,
Vakti geçmiş çiçek gibi,
Sarardım, soldum Allah'ım!

Yârimi buraya getir,

Ya ben' orya sal, Allah'ım!

302/426-3-3,4

301/426-2-4

Artırayım âhim ile zârımı;

Harc edeyim elde olan varımı;

Önde, sonda vereceksen yârimi;

Hemen ver hey güzel Allah, hemen ver!

165/240-4-4

Karacaoğlan, şiirlerinde her ne kadar güzeli, güzelliği,
doğayı anlatmış, ifade etmeye çalışmışsa da âşıklık
gelenegine uyarak, toplumu yönlendirme; iyiye, güzele
ulaştırma rolünü de ihmal etmemiştir:

Yedirdin, içirdin hepsi de yalan. Bu dünyada adam oğluyum, dersin,
 Ahır ömrümüzü ederler talan. Helâli, haramı durmayıp yersin.
 Bu sözüm dinleyip, nasihat alan, Yeme el malını, er geç verirsin;
 İşidip tutanı duymak isterim. İgneden ipliğe sorulur bir gün.

332/456-13

336/460-4

Kimi cennet ister, kimi cehennem;
 Cennetten beride yolda neler var.

105/449-2

Yoldaş olma, yolun bilmez yolsuza,
 Komşu olma, sözün bilmez densize,
 Meyil verme, edebsize, arsıza,
 Akîbet, ırzına hîle getirir.

193/280-2

Ustalar yapıyı tersine yapar.
 Esnaflar işine hiyleler katar.
 Zamâne kadısı altun'a tapar;
 Doğru hak, şeriât sürülmez oldu.

325/449-2

Bütün bu söylenenler toparlandığında kısaca, Karacaoğlan hakkında şunları söyleyebiliriz. Karacaoğlan, -şiirlerinden çıkardığımız sonuca göre- şiirleri, sevgi, âşk, doğa güzellikleri ile yüklü olan, yaşamı, "sevgi" sözcüğüyle özetleyen; toplumu, iyiye, güzele, doğruya yöneltmeye çalışan; yaşadığı toplumu iyi bir şekilde sentezleyip, şiirinde yansıtabilmiş bir halk ozanıdır.

VI- Karacaoğlan'da Çocuk

Karacaoğlan'da çocuk kavramı, pek belirgin bir dille ifade edilmemiştir. Çocuklar, -verilen şiirlere baktığımızda- pek fazla değer verilmeyen; küçük olduğu için davranışları pek sağlıklı bulunmayan tipler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Ancak, diğer taraftan çocuk sevgisi, insanların çocuklarına, evlatlarına verdikleri önem de hemen dikkati çekmektedir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çocuk, henüz aklı basmadığı -doğruyu, yanlışını tam olarak ayırd edemediği- için ikinci plâna itilmiştir. Bunu, Karacaoğlan'ın şiirlerinde net bir şekilde görmek mümkündür:

Bir gülceğiz istedim de vermedi;
Çocuk kadar hatıramı görmedi.

64/96-1-2

Çoluk çocuk doldurmuşsun odana,

Varıp oturacak yerin kalmamış.

92/134-3-3

Tabii ki, burada göçebe bir toplum yapısı söz konusudur. Bu toplum, büyüklere, yaşlılara, büyük hürmet, büyük saygı gösterilen bir toplumdur. Bu ortamda çocukların olur olmaz konuşması, her şeye karışması, hoş karşılanmaz; bunu 17. y.y. şâirlerinden Gevherî'nin şu dizelerinde de görmek mümkündür:

Gevherî der işler hata,
 Katırlar baskındır ata,
 Olur olmaz maslahata,
 Çocuklar karışır oldu.

Gevherî

Yukarıda da görüldüğü üzere, bu durum yalnız Karacaoğlan için değil, aynı toplum yapısında yaşayan tüm şâirler için geçerlidir. Çünkü, saz şâirleri, toplum yapısını ve yaşayışını yansıtan, ifade eden kişilerdir.

Diğer yandan, yukarıda sözüme başlarken de söylediğimiz gibi çocuk, çocuk olduğu için; saf, temiz olduğu için "melek, kuzu" şeklinde nitelenmektedir, her eve bir neşe, şenlik verdiği için çok sevilmiştir.

Yine, çocukların ana sevgisine, şefkatine olan ihtiyaçları da bu şiirlerde dile getirilmiştir:

Anasız kalmış da melek kuzular,
 Anasız kuzuyu yatıramadım.

149/217-3-4

Sonuçta şunu söyleyebiliriz ki, bu şiirlerde çocuk, saflığı, temizliği, küçüklüğü ile toplumda çok sevilen, uğruna pek çok fedâkarlıklara katlanılan; ama pek çok şeye akli yetmediği ve belirli bir hiyerarşik düzen içerisinde yaşadığından, arka plâna atılan bir tip konumundadır.

VII- Karacaoğlan'da Oğlan

Karacaoğlan'ın Şiirlerinde "oğlan" kavramı, genellikle kız ve oğlan tőrüklerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tőrüklerden birisinde kız, onu telli perçemli olarak nitelemiştir:

Telli perçemlisin oğlan,

Ne dedim ki darılırsın?

299/422-6-3

Karacaoğlan, Şiirlerinden birinde oğlanı, kulağı kúpeli olarak nitelendirir:

Karac'oğlan, gam yükünü götürür,
Her kötüyü yŐd illere getirir,
Kulağı kúpeli oğlan yetirir,

Babası evine giresi kızlar.

154/225-4-3

Karacaoğlan, burada kızlardan her Şeyin beklenebileceğini, onların kulağı kúpeli oğlan bile yetiŐtirebileceklerini ifade ediyor.

Bu Şiirlerde oğlanın, kız tarafından deli olarak nitelendiği göze çarpar:

Sırrımı vermezsen ele Őleme,
Gel sarılak oğlan, deli isen de.

160/234-6-4

Sırrımı vermezim halka, âleme;
Sarılalım, gel, oğlan, deli isen de

154/225-4-4

Oğlan -onun şiirlerinden edindiğimiz izlenime göre-
mert, delikanlı olarak nitelenebilir. Çünkü aşağıya
aldığımız dörtlüklerde de görüleceği üzere, oğlan, ne
pahasına olursa olsun kızı elde edeceğini, bütün güçlüklerle
göğüs gereceğini, her fırsatta dile getirir:

Kız, senin göğsüne süllem dayarım.
Dayarım da gül memenden emerim.
Seherde üstüne köprü kurarım,

Geçerim Tuna'nın seli isen de.

153/225-1-3

Oğlan der ki: Kız kaleni yıkarım.
Taşın, toprağın suya dökerim.
Yüksekte üstüne köprü kurarım,

Geçerim, Tuna'nın seli isen de.

160/234-5-3,4

Yine, Karacaoğlan'ın şiirlerine baktığımızda oğlanın
kıza bütün bir ömrünü verecek kadar büyük bir aşkla bağlı
olduğu göze çarpar:

Ala bulut gibi göğe açarım,
Sulu sepken gibi yere yağarım,
Dianca ömrümü sana sunarım,

Kız, seni boşarım âhu isen de.

160/234-3-3

Bin yıllık ömrümü sende sınarım.

Bozarım, bin yıllık koru isen de.

154/225-3-3

Karacaoğlan'ın şiirlerinden öğrendiğimize göre, oğlan, ilişkiye gireceği kızları önce sınar, beklediği güveni vermezlerse, ne kadar güzel olurlarsa olsunlar, onlardan vaz geçer. Bu konuda oldukça titizdir:

Ökçeni yokladım, ökçen yok imiş;

Almam şimden sonra hörü isen de.

154/225-5-3,4

Ne imiş de, Karac'oğlan ne imiş,

Gönül havalandı, karlı dağ imiş.

Kız, seni sınıdım, ökçen yog imiş.

Sarmam seni güzel, hörü isen de.

160/234-7-3

VIII- Karacaoğlan'da Ana

Karacaoğlan'ın şiirlerinde "ana" kavramı, belirgin bir şekilde işlenmemiştir. Onun yalnızca bir kaç şiirinde "ana" kavramına rastlamak mümkündür.

Onun şiirlerinde ana, "garib" olarak nitelendirilir. Genelde de zor durumda olduğunda "garib anam" sözünü kullanır. Buradaki "garib" sıfatı yabancı anlamında değildir. Bu gariblik, annenin dertliliğinin ve çaresizliğinin ifadesi olarak kullanılmaktadır:

Yerimi serin bucağa,
 Suyumu koyun ocağa,
 Kafamı alın kucağa,
 Garib anam ağlar bir gün.
 ----- 251/358-4

Karacaoğlan'ın Şiirlerinde "ana" da diğer güzeller gibi hürü (huri) olarak nitelendirilmiştir:

Anası hürü de, kıızı besilek,

Emirler'den bir kıız indi pınara.

368/499-1-3

Karacaoğlan'ın "ana" kavramı geçen bir kaç Şiirinden birisinde toplumun anaya verdiği değer ve önemi sezmemiz mümkündür:

Omuz verip arkasında götüreren,
 Meme verip ağz'yukarı yatıran,
 Adam edip meclislere getiren,
 Derdimin ortağı anam da geldi.

117/170-4

Burada, Karacaoğlan'ın kendisini adam edip meclislere getirenin anası olduğunu söylemesinden, onun anasına olan vefâ borcunun bilincinde olduğu anlaşılıyor.

Yine Karacaoğlan, o kadar kıızla, gelinle, güzelle karşılaşmış; ama hiç birine derdini açamamıŐ, onları derdine ortak edememiŐtir. Ancak, anasını derdine ortak olarak görmüŐtür. Bu da ondaki ana sevgisinin derecesini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Karacaoğlan'ın Şiirlerinden anladığımızı göre, ana, baba, çocuklarını koruması, onlara her konuda destek vermesinden dolayı, karlıca dağa benzetilmektedir:

Tükendi cümbüşüm, yoktur gıybetim;
 Bir yatsıya kaldı benim mühletim,
 Bilemedim ana, baba kıymatın,
 Arkamızda karlıca bir dağ imiş.

158/232-2-4

İnsanlar, ellerinde olan, yanlarında bulunan şeylerin kıymetini ancak, onları kaybettiklerinde anlarlar. İŞte, burada da ananın, babanın aslında kiŐinin en büyük desteği olduğu; ama bunu insanların çok geç anladıkları dile getirilmektedir.

Kısacası, Karacaoğlan'ın Şiirlerinde "ana", oğlanın her derdini benimsediği, kendi derdi kabül ettiği için garib, derd ortağı; ona kol-kanat gerdiği, üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu için de karlıca dağ olarak nitelenmektedir.

IX- Karacaoğlan'da Yiğit

Karacaoğlan, yiğit kavramı üzerinde oldukça fazla durmuş, yiğidi kimi zaman kahraman, gözü pek, kimi zaman da genç, delikanlı anlamında kullanmıştır:

Bir yiğide "emmi" demek güç olur.

Bir kız bana "emmi" dedi, n'eyleyim?

353/477-3-3

Yukarıdaki dizelerde geçen yiğit, genç, delikanlı anlamında kullanılmıştır. Ama aşağıda göreceğimiz örnekte geçen "yiğit" kelimesi, kahraman, gözü pek anlamında kullanılmıştır:

Yiğit olan yiğit kurt gibi bakar,

Düşmanı görünce ayağa kalkar.

227/330-3-1

Karacaoğlan, şiirlerinde yiğidi, iyice nitelemeye çalışmıştır; onu iyi-kötü şeklinde bir ayırma tâbi tutmuştur. Sonuçta da yiğidin iyisinin yüzü güleç ve yaman olması gerektiğini, yiğidin densizinin iyi olmayacağını belirtmiştir. Bu özellikleri aşağıdaki mısralarda görmek mümkündür:

Sâfi güzel olan şol bazı kötü,
Yiğidin densizi ey'olmaz zâti.

227/330-4-2

Yiğidin ey'sini neden bileyim?
Yüzü güleç, kendi yaman olmalı.

227/330-1-2

Ayrıca, bazı şiirlerinde de eli bazlı, sırtı kürklü beğlerden kahraman olarak bahsettiği; kendi ilinin insanlarını kahraman olarak nitelediği göze çarpar:

Kahraman yigide hayran olursun,

Bir kere göreydin illerimizi.

188/273-3-3

Karacaoğlan -yaşadığı göçebe kültürün etkisiyle olsa gerek- atı, yiğidin bir parçası, hatta bir kardeşi gibi görmekte ve göstermektedir:

Yiğit yiğidin kardaşı,

At yiğidin öz kardaşı.

363/491-3-1,2

Bütün bu söylediklerinin yanında Karacaoğlan, şunu da iyi bilmektedir ki, yigitlik o kadar kolay bir şey değildir; yiğidin yigit olması, kendisini yigit olarak gösterebilmesi için mutlaka ardında dayandığı birilerinin olması; emmi dayısının olması gereklidir:

Dinleyin ağalar zamane azgın,
Yiğidin başında döner bin kuzgun.
Tohumu almış da tarlası bozgun.
Yiğit de ne desin day'olmayınca?

88/129-1-4

Gerçekten de yiğidin hakkını yedirmemesi ve birtakım haksızlıklara boyun eğmemesi için arkasında destek bulması mutlaka gerekecektir. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi:

Kapar mızrağını meydana çıkar,
Yiğidin ardında duran olmalı.

227/330-3-4

X- Karacaoğlan'da İnsan

Karacaoğlan'da insan, Âdem oğlanı olarak nitelenmekte ve "Hakkın kandilinde gizli sır" olarak ifade edilmektedir.

İnsanın yaşamı bir destan halinde verilmekte ve doğumdan ölüme kadar gerek toplumun değer yargıları, gerekse Karacaoğlan'ın kendi düşünceleri iç içe verilmektedir. İnsan meni halindeyken ele alınmıştır:

Ak mürekkep idim, kızıl kan ettin;

Türlü irenglere yandırdın beni.

321/446-1-3

Toprak oluncaya kadar bir süreç içerisinde verilmiştir.

Bu şiirlerde insan, dokuz aylık yoldan dünyaya gelmiş, olarak nitelendirilmiştir. Karacaoğlan, onun çabutlara belendiğini, beşikte sallanıp, anasının sütü ile büyüdüğünü ve kendisini bulduğunu söylemektedir:

Ben de bildim şu dünyaya geldiğim,

Tuzlandım da çabutlara belendim.

Bir zaman da beşiklerde eğlendim,

Anamın sütüne kandırdın beni.

321/446-3

Yine, bu şiirlerden öğrendiğimize göre, insan beş yaşında kendini bulmaya başlar. On yaşında neyi ne için yaptığının farkına varır ve on beş yaşında sevdânın ne olduğunu bilmeden sevdâyâ düşer:

Beş yaşında akıl geldi başıma,
 On yaşında gider oldum işime.
 Varıp da değince on beş yaşıma,
 Bir kuru sevdâya yeldirdin beni.

321/446-4

Bu şiirlerde yirmi, otuz yaşlarında gençliğin verdiği heyecanla ne yaptığını bilmeyen insan ancak, kırk yaşına vardığında iyinin, doğrunun, yanlışın, kötünün ne olduğunu seçebilir ve ayırt edebilir. İşte, bu durum, aşağıdaki mısralarda açıkça ifade edilmektedir:

On beş yaşadım yirmiye yol oldu.
 Otuzunda çevre yanımlı göl oldu.
 Kırk yaşadım, hayrım, şerrim bell'oldu.
 Hayrımı şerrimi bildirdin beni.

322/446-5

Yigirmide boz bulanık sel idim,
 Otuzunda çevre yanımlı göl ettim.
 Kırk yaşadım hayrım, şerrim tanıdım;
 Türlü sevdâlara yeldirdin beni.

319/443-4

İnsan, elli yaşında artık yaşlandığının farkına varmakta, altmışında dinçliğinin elden gittiğini görmekte ve yetmiş yaşında ise artık çaptan düşmektedir. Bunu da şu dizelerde açıkça görmek mümkündür:

Ellisinde yönüm yokuşa düştü,
 Altmışında hazır bildiğim geçti.
 Yetmişinde gayri tebdilim şaştı,
 Artık yavaş yavaş indirdin beni.

319/443-5

Yine insan, yetmişinden sonra yaşamaya devam ederse, sekseninde kemikleri ezilecek, doksanında artık her an kendini ölüme hazır hissedecek ve yüz yaşına vardığında artık ölüm vakti gelmiş olacaktır:

Sekseninde kemiklerim ezildi,
 Doksanında beratçığım yazıldı,
 Yüz yaşadım kabirciğim kazıldı,
 Sol kara toprağa gönderdin beni.

319/453-6

Karacaoğlan'ın insanın yaşamını yüz yaşına kadar getirmesi, toplumda yaşayan insanların daha fazla yaşama isteginden kaynaklanmaktadır. Çünkü, insan ne kadar yaşasa da yaşama doymayacaktır. Fakat, insan ne kadar fazla yaşarsa yaşasın, ölüm kaçınılmazdır. Sonuçta Azrâil gelecek ve insan yeniden başladığı noktaya dönecektir. Bu düşünceler, şu dizelerde açık bir şekilde dile getirilmektedir:

Karac'oglan eydür: Yakıp yandırdın,
 Aşkın dolusunu verdin kandırdın,
 En sonra da Azrâil'i gönderdin;

 Birden doğmamışa dönderdin beni.

319/443-7-3,4

Sonuçta, bu şiirlerde insanın doğumundan, ölümüne kadar geçirdiği evrelerin dile getirildiği, güzel bir üslûpla anlatıldığı, en sonunda ise, dünyanın aslında insan için gelip geçici olduğu; bir gün bu dünyada hiç yaşamamış gibi göçüp gideceği ifade edilmektedir.

XI- İnsan Mizâcı

Karacaoğlan'ın şiirlerinde insanlar ve onların yapısı, her fırsatta dile getirilmiştir. Kötü insan, namussuz, arsız, aslı ham demir; iyi insan, çalışkan, su gibi temiz, sâf olarak nitelenmiştir.

Kötü insan, edebsiz, arsız, aslı ham demir şeklinde nitelendirilmiştir, dedik. Karacaoğlan, kötü insanın iyi olamayacağını, insanların edebsize, arsızla yaklaşmaması gerektiğini; sonuçta bunlara yaklaşıp mutlak bir kötülük geleceğini aşağıdaki dizelerle ifade etmiştir:

Altın'a batırsan ey'olmaz kötü,
Aslı ham demirden cevherdar olmaz.

320/445-2-4

Nâmert aglatır da, yigit güldürür,
Kötülerde nâmus olmaz, âr olmaz.

320/445-4-4

Yalnız git, yoldaş olma yüzeüze;
Selâm verme erkânsıza, yolsuza;
Komşu olma nâmussuza, hırsıza;
Akîbet, üstüne hîle getirir.

215/313-2

İnsanların maddiyata; mala-mülke değer vermesi ve bunları araç yerine amaç edinmeleri, Karacaoğlan'ın şiirlerinde, şiddetle eleştirilmektedir. O, bunu hoş karşılamamaktadır; çünkü o, mal ve mülkün geçici, insanlığın kalıcı olduğunu düşünmekte ve böyle düşünmeyen insanlardan yakınmaktadır:

Zügürt isen seni deli ederler, Gayetle severler malı çoğ isen,
İsterim, bildiğin iller bilmesin. İsterim akl ile hergiz olmaısın.

317/442-2-3,4

318/442-3-3,4

Yine, Karacaoğlan'ın şiirlerinde insan, çiğ süt emmiş olarak nitelendirilir.

İnsan çiğ süt emmiş, itimâd olmaz,
Kapında hizmetkâr kulundan sakın.

219/319-2-3-3,4

O, insanlara güvenmemiz; ama tedbiri de elden bırakmamamız gerektiğini, onun için mümkün olduğu oranda kendi işimizi kendimizin yapması gerektiğini ifade eder, başkasının yardımlarına güvenerek yola çıkanların yolda kalacağını belirtir:

Tırnağın var ise başını kaşı,
Kimseden kimseye vefâ yoğ imiş.

159/232-3-3,4

Bü şiirlerde kibirlilik, zalımlık, yalancılık gibi insanlara has özellikler dile getirilmekte ve bu huylardan, davranışlardan vaz geçilmesi istenmekte, tavsiye edilmektedir:

Dokunur hatıra kendisin bilmez, Alçaklarda otur, gözet kendini;
----- Katı yükseklerden uçucu olma.
Asilzâdelerden hiç kemlik gelmez. -----

317/441-3-1

317/441-4-4

İkrar verdin, neye döndün sözünden?
Yalancıda İman kalmaz, din gider.

79/116-4-4

Bütün bunların yanısıra, güçlerine güvenip, masum insanların haklarını yiyen, onları kullanan beyler de eleştirilmiştir:

Cennet cehennemi yoktur diyenler;

il hakkını alıp haksız yiyenler; Nerde güzel görsen gönül çevirme,

----- Bizim ilde cana kıyan beğler var.

Al, yeşil konaktan hüküm eyleyenler,-----

----- S.N.E.163/172-2-2

Dur bakalım canım, beğler kalır mı?

339/464-4-2,3,4

Bu sosyal eleştiri (ağa eleştirisi), pek çok halk şairinde görülmektedir. Yunus Emre'de bile bu eleştiriye görmek mümkündür:

Gitti beyler mürveti,

Binmişler birer atı,

Yedigi yoksul eti,

İçtiği kan olmuştur.

Yunus Emre

Gerçekten de bey, ağa sistemi, toplumda her zaman sorun çıkartmıştır. Bugün de bu sistemin işlediği yöreler mevcuttur ve bunun sancısı çekilmektedir.

Diğer yandan toplumda iyiliğin, çalışkanlığın, mertliğin; su gibi temiz ve saf olmanın önemli bir ayrıcalık olduğunu; böyle insanların da her zaman aranacağını, sevilip sayılacağını her fırsatta dile getirir:

Zehirdir kötünün ekmeği yenmez;

Coşkun sular gibi akar su isen,

Merd olan erkeğin ışığı sönmez.

Ararlar, bulurlar, asıl soy isen.

69/102-2-2

318/442-3-1,2

Yigit, yani delikanlı, genç de iyi ve kötü olarak nitelendirilmiştir. O, yakışsız davranan yigidin (densiz yigid) iyi olmayacağını, yigidin iyisinin güler yüzlü olması gerektiğini ifade eder:

Yigidin ey'sini neden bileyim?
Yüzü güleç, kendi yaman olmalı.

Sâfi güzel olan, şol bazı kötü,
Yigidin densizi ey'olmaz zâti.

227/330-1-2

227/330-4-2

Kısacası, Karacaoğlan'ın şiirlerinde insanlar, iyisiyle, kötüsüyle, ele alınmakta ve kötü alışkanlıklar, kötü huylar, en ağır şekilde eleştirilmekte ve insanları iyiye yöneltmek amaç edinilmektedir.

XII- Sosyal Çevre

Karacaoğlan'ın şiirlerinde gördüğümüz sosyal çevre, il, aşiret düzenindedir ve göç halindedir. Bunun için çoğu zaman göç sahneleriyle karşılaşmak muhtemeldir:

Türkmen kızı katarlamış mayayı,
Çekip gider, bir gözleri sürmeli.

Annaçtaki karlı dağın ardına
Aşar, gider yaylasına bir gelin.

82/121-2-4

83/122-4-4

Güzellerin salağına konarlar,
Konup göçer, bir gözleri sürmeli.

Ala gözlü Türkmen kızı,
Çeker gider göçlerini.

82/121-3-4

261/369-1-2

Karacaoğlan'ın şiirlerinde kız, sevgili, kadın, somut bir kişilik kazanmıştır. Onun şiirlerinde bu adı geçen güzeller, pınara inerler, yayık yayarlar, selâm alıp, verirler; kısaca, göçebe toplumda kadın-erkek yan yana omuz omuzadır:

Böyle güzel m'olur köylü kızında? Sabah namazında Belen ardından
Emirler'den bir kız indi pınara. Saydım, altı güzel indi pınara.

369/499-2-4

7/10-1-4

Selâm verdim, almaz oldun; Gelin kızlar yayık yayar bilekle.

Kadir, kıymat bilmez oldun. Sallanıyor gümüş halhal kolunda.

250/351-3-1

159/233-3-3

Bu söylenenlerin dışında sosyal çevre verilirken, dönemin devlet adamlarından, toplumu etkileyen faktörlerden, inançtan, toplum düzensizliklerinden ve adı geçen yemek türlerinden bahsetmenin yerinde olacağını düşünerek, bir sıralamaya gittik; şimdi bunları sıralayalım:

A) Devlet Adamları (vezirler, padişahlar)

Karacaoğlan'ın yalnız bir kaç şiirinde bu kişilerin adı geçmektedir. Bunlar da, övgü niteliğindedir. Sultan Murat ve dönemin vezirleri bu şiirlerde övülmüştür:

Sana derim sana, ey Acem şahı!

----- Genç Ali paşa da, bir ünlü vezir.
Üstüne mağribden asker geliyor. -----
Tahtını yıkıp da mülkün almağa, Yetmiş bin mızraklı yanında hazır.

334/457-4-1

Sultan Murad kalkmış kendi geliyor!

334/457-1,3,4

Gelen Ahmed Paşa kendidir kendi.

Altmış bin dal kılıç, kusuru cündü.

323/447-3-1

B) Toplumunu Etkileyen Faktörler

Burada, felek, gurbet, ayrılık, aşk, toplumun üzerinde durduğu veya yakındığı konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bunlar, insanları etkilemiş; onları düşünmeye sevk ederek, bu konular hakkında şiirler, türküler ortaya çıkarmaya yöneltmiştir. Bunun yankılarını daha iyi kavrayabilmek amacıyla bunları teker teker ele almaya gerek vardır:

1- Felek

Felek, toplumda insanların en fazla yakındığı, şikayetlerini dile getirdiği konudur. Çünkü insanlar, başlarına gelen pek çok olaydan feleği sorumlu tutmuş, bu sayede de sorumluluğu kendi üzerlerinden atmışlardır:

Evvel yakın idim şimdi ırağım. Ben bu güzellerden görmedim kemlik,
Felek beni nazlı yârdan ayırdı. Her ne çektim ise felekten çektim.

35/51-1-4

54/80-1-2

İnsanlar, dünyaya kanmadan, göçüp gitmek istemezler; bu yüzden de en sonunda feleğin bu kaçınılmaz sonucu gerçekleştireceğinden şikayet ederler. Bu şikayeti, Karacaoğlan'ın şu dizelerinde görmek mümkündür:

Çarh-ı felek benim kanım,
Bir gün içer demedim mi?

244/348-5-3,4

Bir yakasız gömlek bize,
Felek biçer demedim mi?

244/348-3-3,4

Ayrıca insanlar, feleğe güvenmedikleri, ondan çekindikleri için onu "kahpe" olarak nitelemektedirler. İşte bunun yansımasını da Karacaoğlan'ın şiirlerinde açıkça görebiliriz:

Kahpe felek, kıyma bana, yazıktır.

Ayrılık elinden bağrım eziktir.

327/452-3-1

Bir ulu korkum var kahpe felekten,

Bir gün ağı katar aşım benim.

55/81-4-3

Ama Karacaoğlan'ın bir şiirinde şu sözler geçmektedir:

"Bilmem hata ettim, kusur işledim,
Câhilim, kıymatın bilmedim, felek."

204/297-2-4

Bu düşünce doğrudur. Çünkü insan, hayatını bir bedel ödeyip de ele geçirmemiştir ki, kıymetini bilsin. İnsanın bunu anlaması uzun yılların geçmesi, belli bir olgunluğa erişmesiyle mümkündür. İşte o zaman da geç kalınmış olur ve buradaki gibi "belirli geçmiş zaman" kullanmak gerekir.

2- Gurbet

Gurbet kavramı da, insanları oldukça etkilemiş ve sıla düşüncesi, sevdiklerinin özlemi, insanları bu konuda duygularını ifade etmeye zorlamıştır. İşte, Karacaoğlan'ın şiirlerinde de bu konu yansıtılmış ve sıla özlemi, Karacaoğlan'ı gurbeti, "kanlı" sıfatı ile niteleyecek kadar ileri götürmüştür:

İmana gel, kanlı gurbet İmana!

Biz de başımızı saldık gümana

135/197-1-1

Biz, Karacaoğlan'ın şiirlerinde, şunu da açıkça görürüz ki, mert insan, pek çok şeye göğüs gerer, katlanır; ancak, sıla özlemi, onu yıpratır ve ağlatır:

Bir yiğit gurbete çıkarsa,
Gör başına neler gelir.
Merdin, sılayı andıkça,
Yaş gözüne dolar gelir.

271/384-1

3-Ayrılık

Ayrılık kavramı da insanları oldukça etkilemiştir. Bu kavram, pek çok türküye, şiire konu olmuş; Karacaoğlan'ın şiirleri de bundan nasibini almıştır. Burada ayrılık, "şerbet" olarak nitelendirilmiştir:

Karac'oğlan eydür: Başların tacı, Doldur ver bādeyi, bir daha uzat;
Ayrılık şerbeti zehirden acı. Ayrılık şerbetin ver, melil melil.

42/62-3-2

32/47-2-4

Onun şiirlerinde ayrılık, ölümden daha beter veya ateş olarak nitelendirilmiştir. Bu, o toplumda insanların "ayrılık" hakkındaki düşüncelerinin Karacaoğlan şiirlerine yansımalarıdır:

Söyleyeyim başa gelen halları,
Ölümden çok çektim, beter ayrılık.

198/287-1-4

Bu ayrılık ataşına

Yakan, benden beter olsun.

308/435-4-3

Yine ayrılık, insanları en büyük hüzünlere, acılara gark eden üç şey arasında sayılmaktadır:

Nice sultanları tahttan indirdi,
Nicesinin gül benzini soldurdu,
Nicelerin gelmez yola gönderdi,
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm.

372/504-2-4

Sebeb ne gözden akan kanlı yaşa?
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm.

372/504-1-4

4- Aşk

Aşk, bu şiirlerde insanı, birine, bir şeye bağlamasıyla kemende, onu yaralamasıyla ve incitmesiyle ateşe, kılınca; insanın düşüncesiz davranmasına ve kendinden geçirip tatlı bir coşkuya salmasıyla da meye benzetilmektedir:

Karac'oğlan der ki işim zâr m'ola?
Aşk kemendi boynumuza dar m'ola?

207/300-5-2

Aşkın ataşından kül oldum, yandım. Yâr eline almış aşkın kılınca;

Felek senin ihmâl, ihmâl işinden. Carha vurmuş, benim için zağlıdır.

231/335-3-3

65/97-3-3

Karac'oğlan der ki: İçtim, bulandım;
İçip içip aşkın meyinden kandım.

49/73-4-2

C) İnanç

Karacaoğlan'ın şiirlerinde Allah ve dinî terimler o kadar keskin bir çizgiyle belirmemektedir ve mümkün olduğu kadar yumuşatılmıştır. Fakat, yine de o, toplumun değer yargılarından ve inanç sistemlerinden etkilenmiştir. Bunun sonucunda Allah, Mevlâ, Sırat Köprüsü, Cennet, Cehennem, peygamberler gibi konular, bu şiirlerde geçmektedir:

Kadir Mevlâ'm budur senden dileğim.

Ver bana bir güzel gönlüm eğleyim.

362/490-1-1

Kadir Mevlâ'm, sen bak benim yüzüme, Cennet-i âlâyı nâsib et bana,

Cehennem'in ataşıyla dağlama.

Sırat Köprüsü'nden yolum bağlama.

328/453-3-3,4

328/443-1-3,4

Dilimden koymam Allah'ı,

Ne güzel yapıdır Cennet yapısı,

Hak emriyle benim olsun.

Çok aradım, görünmedi kapısı,

257/364-4-3,4

Benim korktucağım Sırat Köprüsü.

Dünyadan yetmiş bin peygâmbere geçti. Cehennem üstüne kurulur bir gün.

Muhammed Medine'de, Mehdî yoldadır.

336/460-2-1,3,4

338/463-2-3,4

Tanrı kelâmını her dem söyleyen
İdris Cennet'tedir, Mûsa Tûrdadır.

339/463-3-4

Yine Karacaoğlan, toplumun etkisiyle olsa gerek, -kendisinden beklenmeyecek bir şekilde- islâm dininden olmayanları imansız ve akilsiz olarak nitelemiştir:

Akılları yoktur, küfre uyarlar;

İmanları yoktur, cana kıyarlar.

326/450-4-1,2

Övün etmiş kara etli domuzu,
Dinleri var bizim dine benzemez.

326/450-3-3,4

Yine, toplumda sık rastlanılan bir bâtil inanç; muska yazma olayını da Karacaoğlan'ın şiirlerinde görmek olasıdır:

Kömür gözlüm hasta olmuş,
Bir nuskacık yaz ver bana.

290/410-1-2

D) Toplum Düzensizlikleri

Karacaoğlan'ın şiirlerinde işlerinde hile yapan devlet adamları, esnaflar, rüşvet alan beyler, sergilenmekte; bu sosyal eleştiriyile, halk uyarılmaktadır:

Ustalar yapıyı tersine yapar,
Şimdiki beglerin sazi çalınmaz. Esnaflar işine hiyleler katar.
Az rüşvet versem o da alınmaz. Zamâne kadısı altuna tapar,

325/449-3-1,2

Doğru, hak, şeriât sürülmez oldu.

325/449-2

Yine, halktan kendisini soyutlayan, onları küçük gören, ağa, bey, paşa eleştirilmekte ve dünyanın onlara da kalmayacağı belirtilmektedir:

Ağa olsa paşa olsa, bey olsa;
Yakasız gömlege sarılır bir gün.

336/460-3-3,4

Al, yeşil konaktan hüküm eyleyenler,
Dur bakalım canım, begler kalır mı?

339/464-4-4

Ayrıca, insanların mala, mülke değer vermeleri, insanları zenginliklerine göre değerlendirmeleri de eleştirilmekte ve bunun böyle olmaması gerektiği dile getirilmektedir:

Karac'oglan eydür: Mala tapıldı.
Derd kalmadı içerime tepildi.

318/442-5-1,2

Gayetle severler malı çoğ isen, Zügürt isen seni deli ederler.

İsterim akl ile hergiz olmasın. İsterim bildiğin iller bilmesin.

318/442-3-3

317/442-2-3

İnsanların diğer insanları küçük görmesi, onlara dokunacak sözler söylemesi de bu şiirlerde eleştiri konusu olmuş ve bu düşünceye karşı duygularını, aşağıdaki meşhur şiirinden aldığımız şu dörtlüklerle dile getirmiştir:

Bana kara diyen dilber,
Gözlerin kara değil mi?

Yüzünü sevdiren gelin;
Kaşların kara değil mi?

319/439-1-2,4

Utandırım, akar terim,
Güzellikte yok benzerin.
En sevdiğim makbül yerin,
Sağların kara değil mi?

319/439-4-4

Beni kara diye yerme,
Mevlâ'm yaratmış, hor görme.
Ala göze siyah sürme

Çekilir, kara değil mi?

314/439-5-3,4

E) Yemekler

Bu şiirlerin içerisinde yöresel yemeklerden bahseden şiirler de vardır. Köftesinden, tavuğundan, tatlısına kadar pek çok yemek adı geçmektedir. İçli köfte, helise, bumar dolması, ballı börek gibi yöresel yemeklere rastlamak mümkündür:

İçli köfte gerek yola gidene,
Bumar dolması benzer harane.

332/456-7-1,2

Sütlü ile tek helise olaydı,
Tavuk kızartması sahna dolaydı.

332/456-8-1,2

Bamyayı severim, dolma hoş olur.
Ballı börek pişer, içi boş olur.

332/456-6-1,2

Bunun yanında yukarıda gördüğümüz bamya, dolmadan başka, piring pilavı, paça, kuzu doldurması, furun eti kebabı, börek, baklava, kurabiye, helva v.b. yiyeceklerden de bahsedilmektedir:

Her akşam da piring pilavına,
Kahvaltıda ballı kaymak isterim.

332/456-5-3,4

Kaz, turac olmasa günde yüz serçe. Nerde kaldı şekerli kurabiye?
Ya kuzu doldurması nere kaçça? Ne demeli furun eti kebaba?
Seherden evvel de ekşili paça, 333/456-11-1,2
limon bulunmazsa somak isterim.

332/456-9

Baklavayla börek şifâ bedene,
Yedikçe ellerim yumak isterim.

Kalk gönül, gezelim helv'alayına
Ol helvalar da dişe kolayına.

332/456-7-3,4

332/456-5-1,2

O tel helvası da dişe kolaydı,
Aranmaz, üşenmez emek isterim.

332/456-8-3,4

XIII- Hayvanlar ve Bitkiler

A) Hayvanlar

Karacaoğlan'ın şiirlerinde hayvan adları da oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Hayvanlar, mekân tasviri yapılırken kullanıldığı gibi, onun sevgili ile ilişkisini anlatmasında ve sevgiliyi tasvir etmesinde de büyük bir kolaylık sağlamıştır.

1- Ceylan

Ceylan şiirlerde en fazla adı geçen hayvandır. Sevgili tasvirlerinde ürkekligi, yürüyüşü, zarifliğı, baygın bakışları, pınar başına inişii gibi özellikleri ile benzetme sanatlarına ortam hazırlar; ceren, maral v.b. kelimelerle ifade edilir:

Cıkar, yücelerde salınır, gezer.
Ceyran yavru güzellere baş m'ola?

228/331-3-4

Boynun eğmiş, kıza yazık; İki gözü kara, ceren yavrusu,
Telleri ceren o kızın.

284/402-2-4

Ağlayı ağlayı solduktan geri.

9/13-3-3

Aklım şaştı, garib belim büküldü;
Kaşlar hilâl, gözler âhu cerandır.

48/72-1-4

Sen bir dilbersin ki, melektir soyun;
Bakışın benzettim cerana dilber.

42/61-3-4

Karac'oglan der ki: Hanı maralım?

Dağlar sana söyle var mı zararım?

232/337-4-1

Kömür gözlüm, benle gitmek dilersen,
Eglen maral, eğlen, bile gidelim.

157/230-1-2

2- Kuzu

Karacaoğlan'ın şiirlerinde "kuzu" kavramı da kullanılmaktadır. Özellikle anasını kaybeden kuzular, keder ve ayrılık duygularının ifadesi için kullanılırlar:

Anasız kalmış da melek kuzular,
Anasız kuzuyu yatıramadım.

149/217-3-3

Kuzu, bir bakıma sevgilinin küçüklüğünün bir sembolü iken, diğer yandan da baharın müjdecisidir:

Türkmen ili yaylasına yürüsün,
Ak kuzular melesin de gidelim.

33/48-2-4

Yarın bizim ile bahar yetişir,
Körpe kuzu melesin de gidelim.

157/230-3-4

3- At-Deve

Yine, bu şiirlerde at, deve (maya) gibi kavramlara rastlamak mümkündür. At -özellikle Arab at- gögebe kültürde

Önemli bir yer tutar:

Altı Arab atlı, hem mavi donlu;

Serdârlar serdârı, tepesi tuğlu;
Şâh Bayezid ile ölçer boyunu,
Bu da bir gün kendisine derd olur.

335/458-2-1

Arab ata binip cirit atanlar,

Görünmüyor gözü kanlı delimiz.

327/452-1-3

Ayrıca at, yigidi yigit yapan, onu tamamlayan bir unsur olarak karşımıza çıkar:

Yigit yigidin kardaşı,
At yigidin öz kardaşı.

363/491-3-1,2

Deve ise "maya" kavramıyla ifade edilir. Güzellerin göç zamanlarında mayayı katarlayıp götürmeleri güzel bir şekilde tasvir edilmiştir:

Katarında telli maya,

Camalın benzettim aya.

261/369-2-1

Ayrıca, sevgili, yürüyüş itibâriyle mayaya benzetilir:

Azca baha ile satın alınmaz,
Beglik maya gibi geçti sabahtan.

Yürüyüşün tülü maya,

Güller topla benim için.

128/186-2-4

261/370-2-3

4- Kuşlar

Karacaoğlan, şiirlerinde kuşlara da oldukça yer vermiştir. Kuş kavramı, bazan mücerret (yalın) olarak ele alınmıştır:

Rüzgâr eser, dallarınız atışır,
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür.

80/118-3-2

a) Bülbül

Çoğu zaman bu kuşların ismi verilerek onlardan bahsedilmiştir. Bülbül' ün bunlar arasında ayrı bir yeri vardır. Şark edebiyatındaki gül-bülbül ilişkisi Karacaoğlan'da da görülür:

Şirin'in aşkına söylen sözünü, Bozulmuş siyeci, virâne bağlar;
Seydâ bülbül gibi dilin sevdiğim. Bülbülün konduğu güller perîşan.

85/125-1-4

78/115-2-4

Bağırın, çağırın âciz bülbülüm;

Ne kadar bağırsam, duymuyor gülüm.

54/137-5-1,2

b) Turna

Turna, bülbülden sonra adına en fazla rastlanılan kuşlardan birisidir. Haberci sayılır; sıla, hasret, gurbet duygularını dile getirir:

Gökyüzünde katarlanmış turnalar,

Onlar da çığırışır, baz gele deyi.

37/54-3-3

Turnam gelir süze süze,

Deniz kenarında yerler hurmayı,
Kılavuz ederler telli turnayı.

Ötüşerek indi düze.

Kavil kurduk bahar, yaza;

82/121-1-2

Gönül yârdan ayrılır mı?

275/388-3-1

Irak, yakın diye, eğlenip kalma;

Turna, yârim selâm saldı, gel deyi.

348/471-3-4

c) Ördek

Göl, akarsu gibi unsurlarla birlikte ördek kavramını görmek mümkündür. Ördek, "suna, bahrî, gövel ördek" gibi adlarla anılır. Sevgilinin birtakım özelliklerini (boyu, gögsü, süzülüşü) tasvir etmek amacıyla kullanılır:

Hey ağalar, gelin seyrân edelim,

Gövel ördek gölden uçtu sabahtan.

127/186-1-2

Seherin yelleri, şafakın bendi;
Hanı usul boylu sunam gelmedi.

Yeşil başlı gövel ördek,

Uçar gider, göle karşı.

135/196-4-4

307/434-1-1

Gövel ördek gibi gölden göllere,

Çırpına çırpına yüzer ikisi.

63/94-1-1

d) Kuğu

Yine, zarafeti, beyazlığı, göl ve pınarlarda oluşundan dolayı, kuğu da sevgili tasvirlerinde yer alır:

Göllerde kuğular olur,

Ablak kuğu, akça kuğu,

Gögsü ak, kara benlidir.

Dal oynuna söydün bu gün.

315/439-7-2

255/360-1-2

5- Diğer Kuşlar

(Keklik, güvercin, tavus, şahin, balaban, ispir, kumru, dudu)

Karacaoğlan'ın şiirlerinde geçen diğer kuşlar arasında keklik, güvercin, tavus, şahin, balaban, ispir, kumru, dudu adını zikredebileceğimiz diğer kuşlardır. Bunların hepsi sevgilinin tasviri (yürüyüşü, topuğu, gögsü, bakışı ve sesi) ve onun sevgilisiyle ilişkisini belirtmek için kullanılır:

Kınalı keklik gib'oynar sekersen,

Tor kuş gibi ağzın ağzın bakarsın.

100/146-2-1

Kadife şelvarlı, tül libaelinin; Göğsü nakış nukuş, tavus kuşuna
Güvercin topuklu, sarı meslinin; -----

Elleri kınalı , kumru seslinin; Benzettim yavriyı seçemiyorum.

127/185-3-3,4

Zülüfü gerdana tarayışlının.
89/131-2

Ayağına geymiş altından nalın,
Gel dudu dillim , gel , karşımda salın.

81/120-2-2

Tülü maya türüyüşlüm,
İspir balaban bakışlım.

Üsküfün aldirmiş balaban gibi

262/370-3-2

Bakan dilber beni mecnûn eyledi.
224/326-1-3,4

Üsküfün aldirmiş şahan bakışlı

Ver bana bir güzel, gönlüm eyleyim.

363/490-3-3

B) Bitkiler

Karacaoğlan'ın şiirlerinde yaşanan çevre nitelenirken bitkilere de önemli bir yer ayrılmıştır.

1- Çiçekler

Bu şiirlerde adı geçen çiçekler arasında gül, lale, sümbül, menekşe, reyhan, çiğdem, nergiz, karanfil v.b. çiçekleri görmek mümkündür. Şimdi bunları teker teker ele alalım.

a) Gül

Bahar ve sevgili tasvirlerinde, bülbülün adının geçtiği yerlerde gülden bahsedilir:

Irmak kenarında, deryâ yüzünde, Yazın geldiğini neden bileyim:
Kuguya benzettim güller içinde. Bülbül dikendedir, güller daldadır.

206/300-1-4

338/463-1-2

Gül yârim oturmuş zerbâb üstüne, İki bülbül bir kafeste öterim,
----- Konmaz mıyım yeni açmış güle ben?
Hiç bakmıyor yâranına, dostuna. -----

60/90-2-1

7/9-3-4

Özellikle de sevgilinin yüz tasviri yapılırken gülün bir benzetme unsuru olarak kullanıldığı dikkati çeker:

Karac'oglan söyler: Durmam burada;
Gül yüzlüm, fikrime düştü bu ilde.

53/79-4-2

Bahçanda açılan gonca gül gibi, Al yanaklar domur domur terlemiş,
Dizip al yanağa soldurma beni. Rahmetin güllere yağdığı gibi.

10/14-3-3,4

42/62-2-3,4

Aşık olup senin hüsnün bağına,
Kırmızı güllerin dermeye geldim.

18/27-5-4

b) Lale-Sünbül

Lale ve sünbül, gülden sonra en fazla adı geçen

çiçeklerdir. Genelde bir arada kullanılırlar. Bunlardan sünbül, sevgilinin saçlarının kıvrım ve kokusunu belirtmek için kullanılır. Yine, lale ve sünbül, dağ, yayla güzelliğini, bahar tasvirlerini süsler:

Kırıkhan'dan yüklediler göçünü, Lâlesi, sünbülü boynun eğişin,
Mor sünbülle donattılar saçını. ----

----- Râyihası tatlı gülü yaylanın.

153/224-2-2

222/323-3-3

Lâlesi yetmiş de, sünbülü tâze; iller de konup göçerler,
----- Lâle sünbülü biçerler.

Gülleri gördüm de bulandım bugün. -----

223/325-1-3

315/439-9-2

Sabahleyin, seher yeli değince;
Lâle verip, sünbül boyun eğince;

Yaz gelip de beş ayları doğunca,
Çekilir sağmalı, yozu dağların.

174/254-1-2

c) Menekşe

Menekşe, küçük, eğri boyunlu, hoş bir çiçektir. Bundan dolayı, sevgili tasvirlerinde kullanılır. Boynu bükük oluşu, bazan şâirin kendi duygularını onunla özdeşleştirmesine sebebiyet verir:

Yavru, niçin boynun eğri tutarsın? Sünbüllü menevşe gözler
Senin derdin benden beter menevşe. Durur, Yemenli Yemenli.

144/210-2-3,4

247/352-3-3,4

d) Diğer Çiçekler

(Reyhan, çiğdem, nergiz, sarı çiçek, karanfil...)

Reyhan, çiğdem, nergiz, sarı çiçek, karanfil v.b. Karacaoğlan'ın şiirlerinde adı geçen çiçeklerdir. Bunlar, sevgilinin kokusunun tasviri ve doğa tasviri için kullanılırlar:

Sarı çiğdem küme küme serilmiş,

Yayla çiçeği kokuşlum,

Nergiz topla benim için.

Taşlarında kekik, reyhan derilmiş.

262/370-3-4

159/233-2-1,2

İki güzel bir araya gelince,
Oğlan kıza nerkis verir, gül alır.

Biri reyhan, biri güldür;

Ne hoş kokar memeleri.

223/324-1-4

283/400-3-3

Koç yigit eğlencesi, koç çelebi.
Çevresi reyhanlı bağlar görünür.

Yüzdüğün gölün siyeci.
Karanfil, gül gerek idi.

214/312-2-4

272/385-3-4

Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur;

Karıymış güllere çimenin dağlar.

233/339-2-3

2- Ağaçlar

Bu şiirlerde ağaçlardan pek bahsedilmez. Adı geçen üç, dört ağaç vardır. Bunlar, selvi, kavak, söğüt ve ardıçtır.

a) Selvi

Karacaoğlan'ın şiirlerinde selvi, geniş yer tutar ve sevgilinin boyunun mazmunu olarak kullanılır:

Hayran oldum kaşlarına, boyuna; Elimden aldurdım bir selvi dalı,
Usul boyu selvi dala uydurmuş. -----

Domurcuk memeli yârdan ayrıldım.

71/105-2-4

77/114-2-3

b) Diğer Ağaçlar

(Ardıç, söğüt, kavak)

Bunun yanında doğa tasvirlerinde ardıç, söğüt, kavak v.b. ağaçlara da rastlamak mümkündür:

Kan ardıçlı kamalaklı yüceler, Elim ile dikticeğim söğüdü,

Selvili söğütlü yerin var dağlar. Öğüdü başıma dirsem ne idi.

97/141-3-1

87/128-1-3,4

Garbî değmiş kavak gibi sallanır,

Yürüyüşü ne hoş olur güzelin.

116/168-3-3

3- Meyveler

Meyvelerden ise, "alma", yanak için bir benzetme unsurudur. Yine, kiraz, "dudak", turunç, ayva, şeftali "göğüs", nar, "yüz" için bir benzetme unsurudur:

Alma yanak, kiraz dudak, diş sedef. Memelerin turuñ olmuş,

-----
 ispir ala gözler mil ile oynar.

163/238-1-3

 Zülüflerin tel mi yoksa?

267/377-4-3

Ö kiraz dudaklar, nar gibi yüzler,

 Kız beni anlıyor sendeki gözler.

173/252-2-2

Seftalilerin ballanmış,

 Sorulmayı sorulmayı,

305/432-2-3

Ayva, turuñ mekân tutmuş koynunu;

 Kokar güller gibi, teri mi bilmem?

183/265-3-3

XIV- Coğrafi Çevre ve Doğa

Karacaoğlan'ın şiirlerine baktığımızda onun Anadolu'nun pek çok yanını dolaştığını görürüz:

Gel benim karşımda salın bir zaman

Bizi mecnûn etti bir kaşı keman,

Hısnımansur derler ol Adıyaman;

 Oradan Tescik'in geçti yelleri

 229/333-5

Samantı ırmağından,Pınarbaşı'ndan Kader getirdi Karaman iline,

Geçemem,artıyor figanım dağlar. Cimenleri mahzun,gülleri mahzun.
 74/110-1-3 104/153-1-3

Sincan karyesinde gördüm bir güzel,

Çeşit çeşit başcağızı bağlıdır.
 189/289-1-1

Aydın kazasında, Turgut ilinden,

Aradım evlerin, buldum gezerek.
 44/65-1-1

Fakat, en fazla bulunduğu bölge, muhtemelen doğup büyüdüğü yer Güney Anadolu yöresidir. Şiirleri en fazla bu yörenin özelliklerini gösterir: Yüksek yaylalar, engin ovalar, coşkun akan sular, başı dumanlı dağlar...

Cıksam Binboğa'ya yayla yaylasam;

İçsem sularını namlı buz inen.
 140/205-1-3

Erisin dağların karı erisin;
 iniş seli düz ovayı bürüsün,

33/48-2-2

Bulgar Dağı päre päre

Kim'al giyer, kimi kare

247/353-3-1

Başı päre päre dumanlı dağlar,

Hastanın halından ne bilir sağlar.

78/115-2-1

Hep çiçekler bağrınızda gönenir,
Pınarınız çağlar, akışır dağlar.

Göksun da yaylanın hası,

Silindi gönlümün pası.

80/118-2-4

274/387-4-1

Yandı, Çukurova yandı.

Eli bazlı beğler indi.

273/387-2-1

Karacaoğlan, doğayı olduğu gibi resimlemez. Doğa, onun kendi duygularını anlatabilmesi için bir araçtır; benzetme, karşılaştırma olanakları yaratır:

Gâhî bir bulanmak kış ü kârımdır,
Tuna seli gibi akar, yürürüm.

90/132-4-4

Yaz bahar ayında paşa seliyim,
Akar, boz bulanık kardan gelirim.

Kızlar gitti deyî, pınar agladı;

Acıştım, yüreğim yandı bu nâra.

172/350-3-2

9/12-4-3

İli göçmüş mayaları bağışır,
İller melil melil, bilmem nedendir?

40/58-4-4

Yavru, niçin boynun eğri tutarsın? Yârim yaylamağa gelmiş otağı;
Senin derdin benden beter, menevşe. Canım, sana bu yaylalar vurgundur.

144/210-2-4

47/70-2-4

Çukurova bayramlığın geyerken,
 Cıplaklığın üzerinden soyarken,
 Şubat ayı kış yelini kovarken,
 Cennet dense sana yakışır dağlar.

80/118-1

A) Mevsimler

Mevsimler içerisinde en fazla adı geçen bahar mevsimidir. Bu mevsimde karlar erir, yollar açılır; sular coşar, etraf yeşillenir ve doğaya bir canlılık gelir:

Ala gözlüm benim ile gidersen, Evvel bahar, yaz ayları gelende
 Bahar ayları gelsin de gidelim. -----

33/48-1-2

Bahçada açılan güller öğünsün.

101/148-1-1

Evvel bahar, yaz ayları çatıldı; Erisin dağların karı, erisin;
 Paralandı bulut, göğe atıldı. İniş seli düz ovayı bürüsün.
 Akan sular kar, buz oldu, tutuldu, Türkmen ili yaylasına yürüsün,
 Dalgalanıp göller ağlamasın mı? Ak kuzular melesin de gidelim.

101/147-1

33/48-2

Benden selâm söyle kuğu, kazlara,
 Kuru göller sulanacak zamandır.

102/149-2-4

Ayrıca, bahar ile yaz aylarının başlangıcını temsil eden "beş ayları" da bu şiirlerde sık geçmektedir:

Yaz gelip de beş ayları doğunca, Yaz gelip de beş ayları doğunca,

Açılmış bahçanın gülleri güzel. Akar boz bulanık selinden sakın.

218/318-1-1

219/319-1-1

Yaz gelip de beş ayları doğunca, Yaz gelip de beş ayları doğunca,

Boz bulanık akar kuru dereler. Çiçekler açılır, gülden ziyade.

221/321-1-1

221/322-1-1

Yaz gelip de beş ayları doğunca,

Yaz gelip de beş ayları doğunca,

Selleri gördüm de bulandım bugün.

Lâlesi yetmiş de, sümbülü taze; Kıvrım kıvrım gider yolu yaylanın.

Gülleri gördüm de bulandım bugün.

222/323-1-1

223/325-1-1

Yine, bahar, aşk mevsiminin bir başlangıcı olarak karşımıza çıkmaktadır:

Evvel bahar yaz ayları gelende, Yaz gelip de beş ayları doğunca,
 Lâle sümbül dallanacak zamandır. Ol çayların kenarını sel alır.
 Koç yiğitler sılasını arzular, İki güzel bir araya gelince,
 Yâre nâme gönderecek zamandır. Oğlan kıza nerkis verir, gül alır.

102/149-1-3,4

223/324-1

Şiirlerde sonbahar pek işlenmez. O, kış mevsimini hiç sevmez ve ondan ürker:

Bir gece yatsam da misafir etmez, Yine dumanlandı dağların başı,
 Kışın azgın olur yüzü dağların. Aceb yavrımın da ili kış m'ola?

177/254-4-4

227/331-1-2

Ağlamışsın gözlerinin yaşı ne? Şubat ayı kış yelini kovarken,
 Ugramışsın zemherinin kışına. Cennet dence sana yakışır dağlar.

212/308-3-1,2

80/118-1-3,4

B) Dağlar

Dağ, şâirin kullandığı doğa unsurları arasında geniş yer tutar. Şâir, hislerini onlarla paylaşır ve bir çok şiirinde onlara hitab eder:

Rüzgar eser, dallarınız atışır,
 Kuşlarınız birbiriyle ötüşür,   Yörü, behey Bulgar Dağı!
 Ören yerler bu bayramdan pek üşür.   Senden yüce dağ olma mı?
 Sünbül niçin yaşı bakışır, dağlar?   -----

247/353-1-2

80/118-3-4

Dinleyin ağalar, size söyleyim;
 Arş u kürsü gider yolun var, dağlar.

87/128-1-2

Kurtlar konmuş, mor sünbüllü yurdlara,
 Türü libas geymiş yüzü dağların.

175/254-5-4

Yüce dağlar, sen de bana dönesin:

Ayrılasın yâreninden, eşinden!

232/337-4-3

C) Sular

Karacaoğlan'ın şiirlerinde geçen doğa unsurlarından birisi de sulardır. Bunlardan akarsular, göller, şâirin ruh durumunu yansıtmada benzetme ve karşılaştırmaya imkân tanımak için kullanılır:

Yaz bahar ayında paşa seliyim, Tuna suyu gibi çağlar, akarım;
Akar, boz bulanık kardan gelirim. Yel estikçe hazan gibi solarım.

172/250-3-1,2

1/1-2-1,2

Çıkıp yücesine seyrân ederken, Kolda götürürüm yavru baz gibi,
Gördüm ak kuğulu göller perişan. Yüzerim göllerde boymul kaz gibi.

76/112-1-1,2

233/338-3-1,2

Bu su kaynaklarından en fazla adı geçenler pınarlardır.
Şair, güzelleri buralarda görür, onlarla buralarda buluşur.
Kısacası, kızların çeşme ve pınar başlarında toplanmaları
buna ortam hazırlar:

Salını salını yürekler ezer, Aktı pınarları, suyu çağlıyor.
Eymirli'den bir kız geldi pınara. -----

367/497-2-4

inim inim güzelleri ağlıyor.

222/323-2-1

Böyle güzel m'olur köylü kızında?
Emirler'den bir kız indi pınara.

369/499-2-4

Oturmuş pınara kız ile gelin, Gün doğmadan şavkın düşmüş pınara,
Onlar birbirine arz eder halin. Gün üstüne bir gün daha doğar mı?

366/495-1-1,2

31/45-2-3,4

Gün üstüne bir gün daha doğar a.
Eymirli'den bir kız geldi pınara.

367/497-3-4

Sallanı sallanı suya gelmişsin.
Güzel senin ziyaretin pınar mı?

31/45-2-3

Umman, deryâ gibi kelimeler de şiirlerde geçmektedir. Bunlar, mekân ifadesi; sonsuzluk, büyüklük gibi kavramları karşılamak için kullanılırlar:

Karac'oglan gene coştı, bulandı;
İnip âşkın deryâsını dolandı.

7/10-3-2

Ulu sular gibi durulup akma,

Her gördüğün güzele meylle bakma.

206/299-2-1

D) Yaylalar

Yaylalar da göçebeler arasında önemli bir yer tutar. Baharla birlikte yaylalara göçülür. Bu göç esnasında şâirin yaylaları tasvir ettiği gözlenir:

Türkmen ili yaylasına yürüsün, Menevşe yaylanın Perçem Beli'ni

Ak kuzular melesin de gidelim. Lâle sünbül bürüsün de gidelim.

33/48-2-3

157/230-2-3

Kervan yaylasını, Perçem Beli'ni,

Lâle sünbül bürüsün de gidelim.

33/48-2-3

Yeşil ardıç, reyhan, sünbül kokuşur,
Feslegen yayla anber toprak yolunda.

159/233-1-4

E) Ovalar

Ova kavramı bir genişlik, enginlik sembolü olarak göze çarpar. Gördüğü yerleri tasvir ederken doğal olarak ovadan da bahseder:

Erisin dağların karı erisin; Yine göründü Gündeşli Ovası.
İniş seli düz ovayı bürüsün.

Hani, sana konan akça melekler?

33/48-2-2

228/332-1-1

Çukurova bayramlığın geyerken,

Çıplaklığın üzerinden soyarken,
Şubat ayı kış yelini kovarken,
Cennet dense sana yakışır dağlar.

80/118-1-1

F) Ay, güneş, yıldız

Ay, güneş ve yıldız gibi doğa unsurları, kendi anlamlarından soyutlanarak, sevgilinin güzellik tasvirlerinde kullanılırlar:

Aydan örnek almış, kaşın eğmişsin;

Kudretten mi ala gözün sürmesi?

43/64-1-1

Gün üstüne bir gün daha doğar a.

367/497-3-3

Bedir olmuş ay yerinde,

Seher yıldızı, ülker yıldızı.

374/506-4-3,4

Ala gözlerini sevdiğim dilber,
Niçin benden ay yüzünü döndürdün?

22/32-1-2

G) Rüzgârlar

Seher yeli, sevgilinin sesini, kokusunu getiren bir unsurdur. Ayrıca, baharın simgesi olan garbî yeli de kullanılır:

Benden selâm eyle sevgili yâre, Benim için dostun uğra yanına,
Perîşan hatırın sor, seher yeli. Uğra sen yanına gör, seher yeli.

56/83-1-2

56/83-3-4

Garbî yeli serin değer,

Garbî yeli yegün eser,

Akçadeniz dalga döğer.

Deli poyraz sana küser.

282/397-4-1

281/397-2-1

Zülfüne bir dokunayım,
Esen garbî yel et beni.

258/364-1-4

H) Yağmur, bulut

Yağmur, bulut gibi doğa unsurları onun his, acı ve sevinçlerinin dile getirilmesinde, sevgili ile ilişkisinin ifadesinde kullanılır:

Dökünce zülfünü bedir yüzüne, Ala bulut gibi göğe ağarım,

Ben sandım ki bulut aya bağlıdır. Sulu sepken gibi yere yağarım.

160/234-3-1,2

169/246-3-4

Yağar yağmur,serin serin bād eser; Evvel bahar,yaz ayları çatıldı;

Paralandı bulut, göğe atıldı.

Irganan selvinin dalları bir hoş.

101/147-1-1,2

133/194-1-3

İKİNCİ BÖLÜM:

XV- Benzetme Sanatları

Bilindiği gibi benzetme sanatları, cansız varlıklara ruh vermekte, gözle görülmeyen ruhî durumları gözle görülür hale getirmekte, ya da tam tersi; gerçeklerin hayal haline getirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

İşte, Karacaoğlan da yaşadığı çevreyi, yaşadığı çevrenin güzelliklerini daha iyi anlatabilmek için benzetme sanatlarının sağladığı bu imkânlardan -ister istemez- yararlanmak durumunda kalmıştır.

Karacaoğlan, bu benzetmeleri verirken, kendisinden daha önce yaşamış ozanların kullandığı -Divan Ed'ında olduğu gibi- benzerlik öğelerini kullanmıştır. Bu yönüyle pek bir yenilik getirdiği söylenemez. Çünkü, kendisinden daha önce yaşamış olan halk ozanları (Öksüz Aşık, Nizamoğlu, Kul Mehmet, Aşık Kerem, Eşrefoğlu Rumî...) da âşkî ateşe, boyu selviye, gamzeyi oka, yüzü maha, gözü şahana... benzeterek, benzetme ilişkisi kurmuşlardır:

Aşk oduna yanmayanın

Aşk odu yürekde yanar,

Kalbi sâfi olmaz imiş.

Beni gören mecnûn sanar.

T.H.Ş.A./Eşrefoğlu Rumî s.37

T.H.Ş.A./Nizamoğlu s.98

Selvi boylu bizi abdal eyledi,

Gamzen okun bana atma,

Sarılip yatmanın zamanı geldi.

Kul olmaya geldim sana.

T.H.Ş.A./Aşık Kerem s.60

T.H.Ş.A./Kul Mehmet s.93

Her sabah her sabah çıkar salınır, Koynunda turuncu gizli,
 Doğan aylar gibi doğar dolanır. Tatlı dilli, şirin sözlü,
 Siyah zülfün mäh yüzüne bölünür. Şahin gibi kara gözlü;

 Sevdığım bu benler başabelâdır. Kul olmaya geldim sana.
 T.H.Ş.A./Öksüz Aşık s.103 T.H.Ş.A./Kul Mehmet s.93

Fakat, gözleri haramîye benzetmesi, kokuyu renge benzetmesi, sevgilinin yürüyüşünü deve yürüyüşüne benzetmesi gibi, yeni benzetmelerle benzetme ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır:

Haramî olmuş gözlerin,

-----
 k.b. b.
 Beller keser, demedim mi?

-----
 b.y.
 Yürüyüşün tülü maya,

-----
 b. k.b.
 Güller topla benim için.
 261/370-2-3

 Elvan elvan kokun gelir,

-----
 k.b. b.
 Yâr oturmuş yele karşı.

307/434-2-3

Ama, bunlardan daha önemlisi bu benzerlik ilişkisini verirken, sevgi anlayışının içerisine cinselliği de katıp, birlikte verbilmiş olmasıdır. Böylece şiir kalıplarını zorlayıp, ona yeni bir yön kazandırmıştır:

Tomurcuk memesin verdi ağzıma,

-----
 k.b. b.
 Yorgunsun sevdiğim em, dedi, bana.

 Bir kiraz dudaklı emdi şuramı,

-----
 k.b. 184/267-3-3

194/282-3

Karacaođlan'ın Őiirlerinde kiŐileŐtirilerek, benzerlik iliŐkisi iŐerisinde verilen dođa; ardıŐ, ğimen, ğiŐek, ova, yayla yolları bize adeta gűlűmser. Cođrafyayı Őiir yapısıyla bu oranda bűtűnleŐtirebilmesi, onun bir ayrıcalıđıdır:

Kan ardıđlı kamalaklı yűceler, Canım, sana bu yaylalar vurgundur.
Selvili sűđűtlű yerin var dađlar.

b.y.

87/128-1-4

b.

b.

b.y.

47/70-2-4

Sarı ğiŐek sarvan kurmuş naz inen, Ğukurova bayramlığın geyerken,

b.

b.y.

b.

b.y.

AŐıklar da keman inen saz inen,

Ğıplaklıđın űzerinden soyarken,

190/276-1-1

b.y.

Şubat ayı kiŐ yelini kovarken,

b.

b.y.

Cennet dense sana yakışır dağlar.

80/118/1

b.

Yine Karacaođlan, benzetmelerde benzetme edatı olarak -daha sonra da bahsedileceđi űzere- gibi, misűl v.b. edatları kullanmıŐ; fakat kendisinden daha űncekilerin (Y. Emre, Kaygusuz, Őksűz AŐık...) kullanmıŐ olduđu "gibi" edatı yerine kullanılan +layın/+leyin benzetme ekini kullanmıŐtır.

Őimdi daha űncekilerin bu eki nasıl kullandıklarını gűstermek iŐin bir kaŐ űrnek verelim:

Akar sulayın ğağlarım dertli ciğerim dağlarım.

Seyhim anıben aqlarım, gel gör beni aşk n'eyledi.

T.H.Ş.A./Y.Emre s.15

Tıfıllayın dembedem

Dambu dumbu söyleme;

Bencileyin derdin mi var?

Mansur'layın olursun,

Mecnûnu çok güzel dağlar.

Bilmezsen müdâreden.

T.H.Ş.A./Ö. Aşık s.103

T.H.Ş.A./Kaygusuz s.56

Şimdi, onun benzetmelere getirdiği yeni yön ve farklılıkları belirttikten sonra biz, burada onun şiirlerinden aldığımız örneklerde önce teşbih ve istiâre sanatlarının kullanılmasını irdelemeye, ardından sözü edilen benzetme sanatlarının anlatım gücündeki yerini belirtmeye çalışacağız.

A) Teşbihler

Bu şiir örneklerine bakıldığında daha fazla teşbih unsurunun kullanıldığı dikkati çeker. Çünkü Karacaoğlan, bu şiirleri yazarken Eski Edebiyat şâirleri gibi sanat yapma kaygısı taşımadığından, daha fazla emek ve kelime oyunu gerektiren istiâreleri kullanmak yerine, benzetmenin ilk aşaması olan, benzeyenle benzetilenin yan yana olduğu teşbihleri daha fazla tercih etmiştir. Zaten Halk Edebiyatı'nda da bu yüzden en fazla kullanılan benzetme türü teşbihlerdir. Bu teşbih örneklerini Halk Edebiyatı'nın önemli kaynaklarından "Dede Korkut Hikâyeleri"nde de görmek mümkündür:

Bugra gibi Tepegöz'ü dizi üzerine çökerdi.

O.S.G./D.K.H. s.135

Kara dinli kâfire yel gibi yetiştî, tutkal gibi yapıştı.

O.Ş.G./D.K.H. s.121

Avsıl olmuş dana gibi ağzının suyu aktı.

O.Ş.G./D.K.H. S.111

Bilindiği gibi teşbih, benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme edatı ve benzetme yönünden oluşan bir benzetme sanatıdır. İşte Karacaoğlan'ın şiirlerine baktığımızda bu dört unsurdan birisi olan ve benzeyenle benzetilen arasında ilişki kurmaya yarayan benzetme yönünün ön plânda olduğunu görürüz:

Haramî olmuş gözlerin,

Can kafeste duran kuştur;

k.b. b.

b. k.b.

Beller keser, demedim mi?

Elbet uçar, gider bir gün.

253/347-1-3

b.y. 251/358-2-3,4

Biri reyhan, biri güldür;

Cellat olmuş gamzeleri;

k.b. k.b.

k.b. b.

Ne hoş kokar memeleri.

Dost canına kıya gelir.

b.y. b.

b.y.

283/400-1-2

295/418-2-1,2

Gönül Mecnûn olmuş, Leylâ'yı arar.

Zülûfü süngüdür, cana batıyor.

b. k.b.

b.y.

b.

k.b.

b.y.

178/258-2-2

217/316-2-2

Dünya bir yol, gedâ gider, han gider.

-----
b. k.b. b.y.

36/52-2-4

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi benzetme yönü, bu ilişkinin kuruluş nedenini anlatan cümleler halinde verilmiştir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinden edindiğimiz izlenime göre, Karacaoğlan, benzetme edatlarına oldukça fazla rağbet göstermiştir. Bu benzetme edatlarından en fazla kullanılanı, "gibi" edatıdır. Bunun yanında "misâl" benzerlik edatının da -tek tük- kullanıldığı göze çarpar. Yine, "benzer" fiilinin de benzetme edatı gibi kullanıldığı dikkati çekmektedir:

Deli gönül, gezer gezer gelirsün, Üsküfün aldırmaş balaban gibi
Arı gibi her çiçekten alırsın. -----

----- 353/478-1-2

Bakan dilber, beni Mecnûn eyledi.

224/326-1-3

Boyu uzun selvi gibi inci mercan gibi ufak dişinde

Beli incedir dal gibi Tatlı tatlı söyler dili Zeyneb'in.

279/393-3-1,2 -----

95/140-1-3

Ala gözler ispir gibi bakıyor.

149/218-1-2

Al yanağı bala benzer. Sultanî kiraza benzer dudaklar.

295/418-1-4 -----

----- 109/160-2-3

Ayın on dördüne benzer cemâli

340/465-2-1

Al güllere misâl top yanakların.

196/284-1-2

Teşbih-i Belig

Buraya kadar gördüğümüz teşbihler, benzetme yönü ve/veya benzetme edatını içerisinde bulunduran "tam teşbih" adını verebileceğimiz benzetmelerdi. Oysaki, teşbihin öğeleri azaldıkça anlamın daha da güçlendiği bilinmekte ve bunun için de sadece benzeyen ve kendisine benzetilenin bulunduğu teşbihlere "teşbih-i belig" adı verilmektedir.

İşte, Karacaoğlan da şiire daha güçlü anlam katan bu teşbih-i beligleri (güzel benzetmeler) oldukça sık kullanmıştır. Bu örneklerden bazılarını ele alalım:

Dayarım da gül memenden emerim. Attın gamze okun sineme urdun.

-----
k.b. b. 153/225-1-2

-----
b. k.b. 177/258-2-3

Dilber dudakların bal kara gözlüm. Boyun bir serv-i semendir.

-----
b. k.b. 151/221-4-4

-----
b. k.b.

301/425-2-1

Burada meme, kokusundan dolayı güle, dudaklar, tatlılığından dolayı bala, gamze, âşığı yüreğinden vurmasıyla oka, boyun uzunluğundan dolayı selviye benzetilmiştir.

Teşbihlerin benzerlik ilişkisini ard arda sıralamada oldukça kolaylık sağladığı bilinmektedir. İşte Karacaoğlan, şiirlerinde sevgilinin niteliklerini (göz, kaş, yüz, yanak,

dudak, diş...) ard arda sıralarken, teşbihlerin sağladığı bu kolaylıktan oldukça güzel bir şekilde faydalanmıştır:

Kaşların lâm-elif, gözlerin ayın.

-----
b. k.b. b. k.b.

42/61-3-1

Gözlerin şemistir, gül yüzün kamer.

-----
b. k.b. b. k.b.

145/213-2-1

Alma yanak, kiraz dudak, diş sedef.

-----
k.b. b. k.b. b. b. k.b.

İspir ala gözler mil ile oynar.

-----
k.b. b. 163/238-1-3,4

Teşbihlerin Yapısı

Teşbihler, edat grubu, isnâd grubu, sıfat tamlaması ve isim tamlaması gibi yapılarla benzerlik ilişkisi içerisine girmişlerdir. Bunlardan tam teşbihler edat gruplarıyla benzerlik ilişkisine girmişler; bu yapı, gibi son çekim edatıyla bir isim unsurunun birleşmesinden oluşmuştur:

Boyu uzun selvi gibi

Arı gibi, her çiçekten alırsın.

----- 353/478-1-2

Beli incedir, dal gibi.

Yağmur yağar sicim gibi.

297/393-3-1,2

266/376-2-2

Yanar yüregim od gibi. Ala gözler ispir gibi bakıyor.

345/466-4-2

149/218-1-2

Karac'oglan der de: Lebin bal gibi.

83/121-5-1

Teşbih-i beligler ise genellikle isim tamlaması, sıfat tamlaması durumundadırlar.

Buradaki isim tamlamaları, genelde belirtisiz isim tamlamalarıdır ve soyut kavramları somut hale getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Burada âşk, ecel, ayrılık, gam gibi kavramlar somut hale getirilmekte ve benzerlik ilişkisi kurulmaktadır:

Gözyaşın mürekkeb, kirpiğin kalem, içip içip aşkın meyinden kandım.
Ayrılık defterin yaz uğrun uğrun.

-----
b. k.b. 10-15-3-3,4

-----
b. k.b.
49/73-4-2

Firkat odu bagrım deler. Aşk dalgası boydan aşar.

-----
b. k.b. 289/409-5-2

-----
b. k.b. 306/433-5-2

Derdli sinem âşk oduna yakarsın. Acıdır ecel şerbeti, içilmez.

-----
b. k.b. 350/485-1-3

-----
b. k.b. 372/504-3-2

Gam leşkerin üstümüze dönderdi. Yâr eline almış âşkın kılınıcı

-----
b. k.b. 46/68-2-2

-----
b. k.b.

Ömrüm sarayından üç kor döküldü.

b. k.b. 171/248-6-3

Yukarıda görülen isim tamlamalarında (ayrılık defteri, âşk dalgası, firkat odu, âşk odu...) âşkın, ayrılığın, firkatın... kişileştirildiği -ayrılığın defteri, Ahmet'in defteri gibi algılanırsa- düşünülürse, belki bu örnekler, kapalı istiâre şeklinde de yorumlanabilir.

Sıfat tamlamalarında ise sevgilinin uzuvları, renk, parlaklık, şekil itibâriyle daha güçlü bir varlığa benzetilmekte; sevgilinin güzelliği, bu benzetme ilişkisiyle daha güçlü bir şekilde ifade edilmeye çalışılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, kaş, hilâl (ay; şekil); yüz, mâh (ay; parlaklık, canlılık); göz, ispir (keskinlik); yanak alma, dudak kiraz (renk) ile benzerlik ilişkisine girmiştir:

Tülbent yağlık vurmuş şu hilâl kaşa On birinde mâh yüzüne bakılır?

k.b. b.

k.b. b.

366/495-2-3

355/459-2-1

Alma yanak, kiraz dudak diş sedef;

----- O kiraz dudaklar, nar gibi yüzler.

k.b. b. k.b. b.

----- ispir ala gözler mil ile oynar. k.b. b.

173/252-2-1

k.b. b. 163/238-1-3,4

Bunun yanında "isnâd grubu" ile de benzerlik ilişkisi kurulduğu göze çarpar. Şekil itibâriyle kaşa kalemlik, kemanlık; küçüklüğünden dolayı, dişe incilik, tatlı

konusmasından dolayı ağıza şekerlik, göze masum bakışlarından dolayı, cerenlik isnâd edilmiştir:

Yörü, hey kaşları kalem Ağzının içinde dişleri inci.

-----
b. k.b.
244/348-4-1

-----
b. k.b.
75/111-3-2

Aceb, bizi anar m'ola? Ağzı şeker, dili nemin balıdır.

O kaşları keman şimdi? -----

b. k.b. 5/7-1-1

-----
b. k.b.
308/436-4-4

Gözleri ceren o kızın

-----
b. k.b.
284/402-1-4

Benzetmeler, bir varlığın ya da soyut bir kavramın tasviri, tanımı, açıklanışı amacıyla yapıldığından bu benzerlik ilişkisinin verilmesinde isim cümlelerinin daha fazla kullanıldığı dikkati çekmektedir:

Gönül Hak evidir, sakın söndürme. Kaşların kurulu yaydır,

-----
b. k.b. 369/500-1-3

-----
b. k.b.

Göğercinliktir, bu şlem

Yüzün bedirlenmiş aydır.

-----
k.b. b.
244/348-4-3

-----
b. k.b.
242/346-2-1,2

Boyun bir serv-i semendir. Ak gerdanın altı zemzem pınarı.

-----
b. k.b.
301/425-2-1

-----
b. k.b.
108/261-4-3

Ak göğsünün arası zemzem pınarı.

---

b.

k.b. 62/93-1-3

B) İstiâreler

Buraya kadar ele aldığımız şiirlerden de anlaşılacağı üzere, Karacaoğlan, şiirlerinde teşbihlere oldukça fazla yer vermiştir. Bunun yanında bu şiirlerde istiârelere de rastlanılmaktadır. Bunları iki gruba ayırabiliriz: 1- Kapalı İstiâre 2- Açık İstiâre

1- Kapalı İstiâre

Bu istiârelerden ilk ele alacağımız soyut ve somut kavramları kişileştirerek veren kapalı istiâreler olacaktır. Şimdi bu adı geçen "kapalı istiâre" örneklerinden bazılarını ele alalım:

Gözlerin ediyor fitne

---

b.

b.y.

256/361-4-2

Burada gözler, fitne etme özelliğiyle kişileştirilmiştir:

Şol kirpikler birbiriyle ceng ider.

---

b.

b.y.

79/116-5-4

Kirpikler, ceng etme (savaşma) özellikleriyle kişileştirilmiş; insana benzetilmiştir:

Sefil baykuş virandadır.

-----
b.y. b. 242/346-3-4

Burada da "baykuş" kişileştirilmiş; ona, insana has bir özellik "sefillik" özelliği verilmiştir:

Kader getirdi Karaman iline

-----
b. b.y. 104/153-4-3

Kadere, getirme özelliği verildiğinden, kader kişileştirilmiş; insana benzetilmiştir, diyebiliriz.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, kapalı istiârelerde kimi zaman canlı (sefil baykuş), kimi zaman da cansız varlıklar (kader) kişileştirilmekte, onlara insana has özellikler verilmektedir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde doğa anlatılırken, doğadaki varlıkların (dağlar, çiçekler...) kişileştirilerek verildiği; kapalı istiârelerin bunun için azımsanamayacak derecede kullanıldığı dikkati çeker. Örneğin, dağların çiçeklenmesi, insanın elbise giymesine benzetilir:

Sarı sümbül, mor menekşe

-----
b.y.

Geydi bizim dağlar şimdi.

----- 277/391-1-3,4

b.

Yine dağlar, kışın karla kaplı ve sert rüzgârlı olduğundan, azgın yüzlü bir insana benzetilir:

Kışın azgın olur, yüzü dağların.

b.y. b.
175/254-4-4

Bu şiirlerde baharın gelişiyle Çukurova, bayramlık giymiş bir çocuğa benzetilir:

Çukurova bayramlığın geyerken

b. b.y.
Çıplaklığın üzerinden soyarken

b.y. 80/118-1-1,2

Yine, sarı çiçek gölgelik kurup oturur, menekşe, dertli olduğu için boynu büküktür; güller, hüznüldür. Sünbül ise yaslı bakışır. Kısaca, Karacaoğlan, çiçeklerin durumunu daha iyi niteleyebilmek için onlara insana has özellikler vermek istemiş; bunun için de kapalı istiârelerden faydalanmıştır:

Sarı çiçek sarvan kurmuş oturur. Yavra niçin boynun eğri tutarsın?

b. b.y. b.y.
Türlü çiçeklere habar yetirir. Senin derdin benden beter menevşe

b.y. b.y. b.
49/73-3-1 144/210-2-3,4

Domurmamış, açılmamış çiçeği,
Güller melil melil, bilmem nedendir?

b. b.y. 40/58-3-4 Ören yerler bu bayramdan pek üşür,

Sünbül niçin yaşlı bakışır dağlar?

-----
b.

-----
b.y.

80/118-3-4

Kapalı İstiârelerde Yapı

Kapalı istiâreler kullanılırken, sıfat tamlaması kuruluşlarına oldukça fazla yer verildiği dikkati çekmektedir. Bu tamlamaların sıfat kısmının insan davranışlarına ait özelliklerden oluştuğu da dikkati çeken önemli bir noktadır:

Şu câhil gönlünü eğlerim, derdin; Sefil baykuş virandadır.

-----
b.y. b.

-----
b.y. b. 242/346-3-4

Kahpe felek bu derd ile

Deli poyraz sana küser.

-----
b.y. b.

-----
b.y. b. b.y.

Bizi eğler demedim mi?

243/347-4-3

281/397-2-2

Buradaki kapalı istiârelerde (câhil gönül, sefil baykuş, deli poyraz, kahpe felek) benzetme yönü, "k.b." şeklinde düşünülürse, bu örnekleri de teşbih olarak düşünmek olasıdır.

Yine, kapalı istiâreler verilirken, benzetme ilişkilerinin isnâd grubu kuruluşuyla verildiği örneklere de rastlanmaktadır. Aşağıya aldığımız örneklerde ellere sarhoşluk, göllere perîşanlık, gül ve çimenlere ise mahzunluk isnâd edilerek, benzerlik ilişkisi kurulmuştur:

Yâr bâde doldurur elleri sarhoş.

60/90-2-1 b. b.y.

Kader getirdi Karaman iline,
Cimenleri mahzun, gülleri mahzun.

b. b.y. b. b.y.

104/153-4-4

Gördüm ak kuşulu göller perişan.

b. b.y.

76/112-1-2

2- Açık İstiâre

Kavramların anlatılmasında anlatıma renk katan, bu kavramlara, yeni anlatım yolu açan "açık istiâreler" de Karacaoğlan'ın şiirlerinde kendilerini göstermektedirler. Şimdi bu açık istiârelerden bazılarını ele alıp, irdeleyelim:

Yufka olan dudak şekerler ezer.

162/236-3-3 k.b.

Burada "şeker ezmek" kavramıyla kastedilen gülmektir. Yani, "şeker ezmek", gülmek kavramı yerine kullanılmıştır.

Niceden bir kâfir etti zulumu

k.b. 1/1-3-3

Yukarıda "kâfir" sözüyle kastedilen sevgilidir. Bu yüzden bir açık istiâre söz konusudur.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde özellikle sevgilinin memelerinin nitelenmesinde -meme; şeftali, ayva, nar, turunc, alma; bağ, gül; lale ve sünbüle benzetilmiştir.- açık istiârelerden yararlanıldığı göze çarpmaktadır:

Seftalilerin ballanmış; Koynunda beslenen ayvayı, narı
----- (k.b.)

k.b. Cözüp düğmelerin deresim geldi.

Sorulmayı sorulmayı. 25/36-4-3

Baktım koynunda gülleri

b.y. 305/432-2-3,4

k.b. 300/425-2-1

Sevdiğim sinende kırmızı alma,

----- Ak göğsünde lüle, sünbül

k.b. -----

Aceb elim sunsam berelenir mi? k.b.

63/95-2-3

293/415-1-3

Koynunda beslemiş Bürün alması,

----- (k.b.)

Mememin emerken ağı'iras geldi.

82/120-3-3

Koynunda bitmiş de turuncu, bağı (k.b.)

47/70-2-2

Açık İstiârelerde Yapı

Açık istiârelerin -kullanılırken- isim ve sıfat tamlamaları kuruluşlarıyla verildikleri göze çarpmaktadır. İsim tamlamaları genellikle belirtisiz isim tamlamalarıdır; fakat bazan belirtili isim tamlamalarına da rastlanılmaktadır:

Elimden aldırđım bir selvi dalı.

77/114-2-3

k.b. Derdimin Lokman'ı gel, yavaş yavaş.

Koynunda beslemiş Gürün alması

k.b.

84/124-3-4

82/120-3-3

k.b.

Görüldüğü üzere, memenin Gürün almasına benzetildiği tamlama ve sevgilinin selvi dalına benzetildiği tamlama belirtisiz isim tamlamasıyken, sevgilinin Lokman'a benzetildiği tamlama belirtili isim tamlaması konumundadır.

Şiirlerinde görüldüğü üzere, Karacaoglan, açık istişreleri kullanırken sıfat tamlamalarını, isim tamlamalarına göre daha fazla sayıda kullanmıştır. Bu, belki de açık istişrelerin verilmesine sıfat tamlamasının yapısının daha uygun olmasındandır. Şimdi, bu sıfat tamlaması olarak verebileceğimiz örneklerden bir kaçını ele alalım:

Gözleri sürmeli / ceran yavrusu

S. (k.b.) f. 357/482-5-3

Burada sevgili, "gözleri sürmeli ceran yavrusu" olarak nitelendirilmiştir. Kuruluşuna baktığımızda, tamlamanın "ceran yavrusu" isim tamlamasını "gözleri sürmeli" sıfatının nitelemesiyle oluştuğunu görürüz.

Ala gözlü, nazlı / suna

S. (k.b.) f. 260/368-1-1

Yine, burada sevgili, "ala gözlü, nazlı suna" olarak nitelendirilmiştir. Kuruluşuna baktığımızda ise tamlamanın "ala gözlü" ve "nazlı" sıfatının "suna" ismiyle birleşmesi sonucu oluştuğu görülür:

Sevdiğim sinende kırmızı / alma

S. (k.b.) i. 63/95-2-3

Yukarıdaki örnekteyse, "meme", almaya benzetilmektedir. Kırmızı sıfatı ile "alma" isminin ard arda gelmesinden bir sıfat tamlaması oluştuğu görülmektedir.

İndirirler seni yüksek havadan,
Gözleri dumanlı / kuğu isen de.

S. (k.b.) i. 26/39-1-4

Yine, yukarıda görülen örnekte sevgili, "gözleri dumanlı kuğu" olarak nitelendirilmektedir ve "gözleri dumanlı" sıfatı ile "kuğu" isminin birleşmesiyle kurulan bir sıfat tamlamasıdır.

İndirirler cansız / ata,

S. (k.b.) i.

İndirirler tuta tuta.

252/358-6-1

Yukarıda verilen örnekte ise "cansız at" kavramı ile kastedilenin "tabut" olduğu, yine tabutla cansız at (tahta at) arasındaki ilişkinin benzetme nedeni olarak ele alındığı ve tamlamanın "cansız" sıfatıyla "at" isminin yan yana gelip birleşmesinden oluştuğu görülmektedir.

Yukarıda gördüğümüz örneklerden de anlaşılacağı üzere, her zaman bir karşılaştırma ilişkisiyle daha iyiyi, daha güzeli ortaya çıkarıp, onu yeniden farklı yönlerle şekillendirme amacıyla olan açık istiareler, dilin yaratıcılık özelliğini ortaya çıkarmaları açısından da yadsınamayacak bir öneme sahiptirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

XVI- Karacaoğlan'da Üslûp

Karacaoğlan, Halk Edebiyatı'nın yalın dilinden imajlar ve renkli bir dil yardımıyla şiir yükü yoğun dörtlükler kurmuştur. Burada, bazan doğayla ilgili kavramların insanlara uygulandığı ve metafor yoluyla benzetme ilişkisi kurulduğu göze çarpar. Örneğin aşağıdaki dizelerde "akıp çağlamak" akarsulara ait bir özellikken insandaki coşkunluğu, heyecanı anlatmak için kullanılmıştır:

Taşkın sular gibi akıp çağlarım,

Dîdârın görüben gönül eğlerim.

3/3-2-1

Bu, doğal bir sonuç olarak ele alınmalıdır. Çünkü, nasıl Köroğlu, savaş ortamını anlatırken "gümbür gümbürleş-" fiilini kullanmak gereksinimi duyuyorsa, Karacaoğlan da sevgisindeki coşkunluğu, heyecanı anlatmak için "akıp çağla-" fiilini kullanma ihtiyacını duymuştur.

Karacaoğlan'ın bazan da duyu organları yoluyla aktarım yoluna gittiği dikkati çekmektedir. Aşağıdaki örnekte de görüleceği üzere, renk, kokuya benzetilmiştir. Bu durum, beş duyu arasındaki ilişkiden ileri geliyor olmalıdır:

Elvan elvan kokun gelir,

Yâr oturmuş yele karşı.

307/434-2-3

Onun, aşağıdaki beyitlerde "Klâsik Edebiyat" ta mit olarak görülen sevgiliyi, karanlıktan-mistikten uzaklaştırdığı ve yaptığı benzetmelerle sevgilinin parlak yüzünü ulaşılmazın, bilinmezın kaynağı haline getirdiği görülmektedir:

Ay ile bahsetmiş, gün ile doğar; Ayın on dördüne benzer cemâli,

 Eymirli'den bir kız geldi pınara. Yâri görmeyeli del-oldum, deli.
 368/497-4-3,4 S.N.E.153/157-2

O, sevgili için suna, melek, gül v.b. klişeler kullanmıştır:

Sen bir dilbersin ki, melektir soyun,

 Bakışın benzettim cerana dilber. Sandım ki gökten bir melek indi,
 42/61-3-3 -----
 Gül yârim oturmuş zerbâb üstüne, Kolların boynuma sardığı zaman.
 ----- 235/341-4-3
 Hiç bakmıyor yâranına dostuna.
 60/90-2-1

Yine Karacaoğlan, meme kavramı yerine belirli klişeleri kullanmayı tercih etmiştir:

Seftalilerin ballanmış; Sevdığım sinende kırmızı alma,

 Sorulmayı sorulmayı. Aceb elim sunsam, berelenir mi?
 305/432-2-3 63/95-2-3

Koynunda beslenen ayvayı, narı

 Çözüp düğmelerin deresim geldi.
 25/36-4-3

Karacaoğlan'ın Őiirlerindeki benzetmeler ve nesnelere arası iliŐkiler, tamamen kendine özgüdür. Bu durum, onun doğal ve çarpıcı söyleyiş gücünden ileri gelmektedir. AŞağıda da görüleceği üzere, "Yanakları gül gibi kırmızıdır." yerine "Yanakları gülden almış alını"; "hilâl kaşlı" yerine "Aydan örnek almış, kaşın eğmişsin" cümlelerini kullanmıştır:

Aydan örnek almış, kaşın eğmişsin. Yanakları gülden almış alını.

43/64-1-1

48/72-2-2

Yine, onun Şiirlerinde, bazan birbirleriyle ilgisi olmayan sözcüklerle güçlü çağrışımlar ortaya çıkardığını görebiliriz. AŞağıdaki dizelerde yeni yetişen bir kıızı, "yanağı gamzeli eğri bıçak" olarak nitelemiştir:

Sakının ağalar begler küçükten,
Yanağı gamzeli, eğri bıçaktan.

105/154-2-2

Bazan da sanatlı bir anlatım kullanmak için dilin en ince ayrıntılarından çok güzel bir şekilde faydalandığı dikkati çeker. Örneğin aşağıdaki "sor-" ve yüz kelimelerini birden fazla anlama gelecek şekilde kullanmıştır:

Őeftalini derde derman dediler, iller elli verir ise,
Gerçek mi sevdiğim, sormaya geldim. Gönlüm ona yüz veriyor.

18/27-1-4 -----

---268/379-4-4

Karacaoğlan'da Şiir yapısıyla doğa iç içedir. Doğa'nın Şiir yapısıyla bu denli bütünleŐtiđini diğer aŐıklarımızın pek azında görebiliriz, onda doğa ve sevgili, kucak kucağadır. Karacaoğlan, "Canım sana bu yaylalar vurgundur." diyerek söze başladığı anda sevgili ve yayla arasındaki

ilişki, yaylanın insana benzetilmesiyle oluşan ilişkiden daha da öteye giderek, bir birliktelik haline gelir.

Bir şiirinde de sevgilisinin gitmesinden doğan üzüntüsünü "Güzel gitti diye pınar ağladı." şeklinde söyleyerek, kendisiyle pınarı özdeşleştirmiş ; aynı zamanda da pınarın akmasını güzel bir nedene bağlayıp: "Pınar, sevgili gitti diye ağladı." şeklinde bir ifade kullanmıştır ki, bu da onun şiir alanındaki ustalığını gösteren önemli bir noktadır.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde doğa anlatılırken kullanılan kelimeler, bize gülümseyen bir çocuğu veya kızgın bir adamı çağrıştırır:

Cukurova bayramlığın geyerken,
 ----- Sarı sümbül, mor menevşe
 Cıplaklığın üzerinden soyarken, -----
 Şubat ayı kış yelini kovarken, Geydi bizim dağlar şimdi.
 Cennet dense sana yakışır dağlar.-----

80/118-1

277/391-1-3,4

Kışın azgın olur yüzü dağların.

----- 175/254-4-4

Kısaca, yukarıda da bahsettiğimiz üzere, doğayı, kendisiyle ya da sevgiliyle özdeşleştirip, şiir yapısı içerisine ince bir üslûpla serpiştirmesi, onun önemli bir özelliğini teşkil eder.

Karacaoğlan'ın dili Cukurova'da o çağda kullanılan günlük konuşma dilidir. Şiirlerinde halkın kullandığı söyleyişlere, söyleyiş özelliklerine rastlanılır. Örneğin

yıkanmak yerine "yunmak", hepsi yerine "hepisi"; girmeseydin yerine "girmeseneydin" v.b. halk söyleyişlerini şiirlerinde yansıtmıştır:

Döne döne teneşirin üstüne Kudretinden yapılmıştır yapısı,
Yunmayınca gönül yârdan ayrılmaz. Kalem kaşlı güzelinin hepisi
----- 5/6-3-4 77/113-3-2 -----

Fayda etmez şimden sonra kaçtığın,
Soyunup koynuma girmeseneydin.
27/40-2-4 -----

Yine, yatamıyorum yerine "yatamıyom", öpeyim yerine "öpem" diş ile yerine diş inen... gibi halk söyleyişlerinin de bu şiirlerde yansıdığı göze çarpmaktadır:

Bir selam almadım dilin, dişinden; Öpem derken, al yanaktan dişledim.
Yatamıyom hayalından düşünden. ----
----- 9/13-2-2 Kurt yiyip de çürüyesi dişinen.
17/25-3-3,4 -----

Yazı dilinden ayrı olarak ses değişiklikleri ile halk arasında kullanılan kelimelerin de yoğun bir şekilde kullanıldığı dikkati çeker:

Şahan kocasa da vermez avını, Has bahçandan dersem gonca gülünü;

Tâ ezelden kurd eniği kurd olur. N'eyleyim hâr almış sağ ve solunu
334/458-1-3 14/21-2-1

Kahpenin kızı da ne tez büyüdün? Karac'oglan der ki: Okur, yazarım;
Geçen gördüm şu düğünde yoğ idin. Domurcuk memede kaldı nazarım.
199/289-2-2 --- ----- 45/67-4-2

İflâh etmez bu derd beni helekler.

228/332-2-4

Bu kadar halk söyleyişini, halkın kullandığı kelimeleri kullanmasına karşın, bazı şiirlerinde azımsanamayacak derecede yabancı kökenli kelime kullandığı dikkati çekmektedir. Bu kelimeler belki Eski Edebiyat etkisiyle Karacaoğlan'ın şiirlerine girmiştir. Belki de bu şiirler Karacaoğlan'a ait değil, ona atfedilmiş şiirlerdir. Konuyu daha belirgin bir hale getirmek amacıyla bu konuda bir kaç örnek vermenin yerinde olacağı kanatındeyim:

Bâd-ı sabâ selâm eyle o yâre, Bir adam hasmını utandıramaz,
----- Elde külliyetli var olmayınca,
Pek göresim geldi illerimizi. -----

46/68-1-1

Pervâne şem'ini uyandıramaz,

Acem şâhı bize nâme gönderdi, ---

Başta sevdâ kalbte nâr olmayınca.

Gam leşkerin üstümüze dönderdi. ---

----- 46/68-2-1,2

58/87-1-2,3

Nice merdler durur merd ülkesinde,

Adam heveslenir eğlenmesinde,

Diyâr-ı gurbetin çâr köşesinde

----- ---
Egleşilmez kisb ü kâr olmayınca.

----- 58/87-2

O, şiirlerinde pek çok ikileme kullanmıştır. Bunlar, şiiri daha coşkulu, daha hareketli bir hale getirmek amacıyla kullanılmış olsa gerektir:

Eglim'eglim olmuş kaşların yayı Hilâl hilâl kaşlarının arası.

----- 64/95-3-3

----- 66/99-1-4

Güzelleri koşup koşup bulmalı. Ovalar ovalar ingin ovalar.

----- 70/103-2-1

69/102-1-4

Bir dilin zenginliğini gösteren bir yapı da benzer kelimelerin yan yana kullanılma (hendiadyon) oranıdır. Karacaoğlan, bu kelimeleri ustalikle kullanmıştır. Aşağıdaki dizelerde görülen huri melek, koç yigit, ak beyaz, edebli utlu, derd ü gam örneklerinde görüldüğü üzere:

Hörü, melek var mı senin soyunda? Koç yigitler yatamıyor derdinden.

129/189-1-1

7/10-1-2

Hörü, melek misin, gökten mi indin? Ak beyaz üstüne yaz kara gözlüm.

129/188-1-1

173/252-1-4

Derd ü gamın ile geçti yaz bahar Ak imiş gerdanı beyaz kar gibi.

83/123-1-1

144/281-2-2

Gelip oturalım edebli, utlu.

132/192-2-1

Yine, yöresel metatez örneklerini Karacaoğlan'ın şiir bahçesi içerisinde -bütün doğallığıyla- görmek mümkündür. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, "savran" yerine sarvan, "çıplak" yerine "çılбак" kelimesini kullandığı dikkati çeker:

Ben olayım devesine sarvanı Sarı çiçek sarvan kurmuş naz inen.

136/198-4-2

190/276-3-4

Çok yigitler çılбак doğar anadan.

----- 138/202-1-2

Bilindiği gibi Türkçe'de "r" ve "l" gibi seslerle sözcük başlamaz. Eğer böyle kullanılması gereken alıntı sözcükler varsa, halk, o zaman onun önüne ünlü getirir; örneğin raf kelimesini "ıraf" şeklinde kullanır. İşte, Karacaoğlan da dili bu şekilde kullanmış; rast yerine "ırast", rahat yerine "ırahat", lam yerine "ilam" şekillerini kullanmıştır:

Kaşların benzettim ilâm-elife Bir kötü dilim var, ırahat durmaz.

Yaktı yüregimi tuttu yalıfa. Kötü dil başıma belâ getirir.

149/218-2-1

193/280-3-3

Koynunda beslemiş Gürün alması,
Memesin emerken agz'ıras geldi.

82/120-3-4

Bunun yanında irak ve esir gibi kelimelerin de başlarına ünsüz aldıkları dikkati çekmektedir:

Ben bir bezirgânım sen de bir yesir.

52/78-1-1

Yine, onun bazı şiirlerinde -ınca/-ince zarf fiili yerine -ışın/-işin; -uşun/-üşün eklerini kullandığı; -mış/-miş eki yerine -ık/-ik eklerini kullandığı dikkati çeker:

Börüşün efkârım artıyor dağlar. Şurda bir kötüyü döc mu sanıksın?

190/276-3-4

52/78-2-2

Bitişin çiğdemler, gelişin yazlar.

101/148-2-1

Onun fiilden isim yapan "-k" eki yerine -gun/-gün; -gın/-gin eklerini kullandığı da dikkati çekmektedir:

Ak göğsünün düğmeleri çözgündür.

86/126-1-4 -----

Ataşından kara bağrım ezgindir.

86/126-4-4 -----

Bazı şiirlerinde ise belirtme durum eki "i" yerine yönelme durum eki kullandığı göze çarpmaktadır:

Top top egriceli hilâl kaşlımın Yegin ata binip ceylan koğduğum,
Gezdiği illere göresim geldi. O ıssız çöllere göresim geldi.

91/133-3-4

91/133-4-4

Bazan da dizelerin sonlarını birbirine uydurmak için eklerin yapısını de değiştirdiği göze çarpmaktadır. Örneğin aşağıdaki örnekte "-ünce" eki "-üncü" şeklinde ifade edilmiştir:

Benim yârim şu dünyada birinci.

Aklımı başımdan aldı görüncü.

184/267-2-2 -----

Yine şiir, halk şiirinin geleneksel özelliklerine bağlı kalmış ve yeri geldiğinde vezni denk düşürebilmek için bazı heceleri bilinçli olarak düşürmüştür. Aşağıdaki örneklerde bu özelliği açıkça görmek mümkündür:

Sanma yine bu yaralar sağ olur Bilmiyorum nerlerine dokundum,
Gamz'okun sîneme vuralı gelin. -----

----- 177/258-4-4 Bir belli habarın alamadığım.

165/241-3-3

Altın küpe kulakta mum gib'yanar.

190/276-3-3 -----

Şiirlere baktığımızda, Karacaoğlan'ın halk arasında kullanılan deyimlerden de oldukça yoğun bir şekilde faydalandığını görürüz. Şimdi, sayıları oldukça fazla olan bu örneklerden bazılarını ele alalım:

Şimdiki beğlerin sazi çalınmaz;

Az rüşvet versem o da alınmaz.

325/449-3-1

Bu deyimın aslı "borusu çalınmaz" olmalıdır. Onların istediği gibi davranılmaz, dediklerine uyulmaz, anlamında kullanılmıştır.

Oğul balı verir dili yavrunun.

S.N.E.154/157-6-4

Burada "oğul balı verir" deyimini çok tatlı konuşur anlamını karşılamak için kullanılmıştır.

Dünyalar başıma yıkıldı, sandım.

49/73-4-3

Yukarıdaki deyimde ise, dünyaya ilgisiz kalacak kadar aşırı derecede üzülmeye durumu söz konusudur.

Gök yüzünde turnam bölüktür, bölük,

Ayrılık elinden ciğerim delik.

150/219-2-2

Burada "ciğerim delik" ifadesiyle, ayrılığın verdiği büyük acı ifade edilmeye çalışılmaktadır.

İgneden ipliğe sorulur bir gün.

336/460-4-4

Karacaoğlan, "İgneden ipliğe sorulur bir gün" cümlesiyle her şeyin en ince ayrıntısına kadar hesabının verileceğini anlatmaktadır.

Kapımıza kara deve çökünce,

Fırtınası şol âlemi yıkınca,
cehenneme kul seçilip çıkınca,
Kadir Mevlâ'm o kullardan eyleme.

328/453-2-1

Yukarıdaki dizelerde geçen "Kapımıza kara deve çökünce" kelime grubu, "ölüm" kavramını karşılamak amacıyla kullanılmış ve âlem yıkan fırtına nitelemesiyle de bu kavram yerine oturmıştır. Bu ustalık benzeri az görülen bir ustalıktır.

Fırtınanın sözlük anlamlarına baktığımızda yağmur ve kasırga getiren güçlü rüzgâr; güç atlatılan kötü durum; karışıklık anlamları, ön plâna çıkmaktadır. Kişi ölünce, doğal olarak onun âlemle ilişkisi kesilecektir. Bu yüzden ölümü, fırtına imajıyla anlatmak eşine az rastlanır bir maharettir.

Bilindiği üzere, deyim kullanmaktaki asıl amaç söyleyiş gücünü etkili kılmaktır. Görüldüğü gibi Karacaoğlan, deyimleri bu yönde ustalikle kullanmıştır.

Karacaoğlan, deyimler yanında atasözlerini de kullanmaktadır. Karacaoğlan, bu atasözlerini az ve öz sözle anlatımı güçlü kılmak amacıyla kullanmıştır. Şimdi

atasözlerinin ne sebeble kullanıldığını daha iyi kavrayabilmek amacıyla bir kaç örneği ele alalım:

Yiğit gölgesinde yiğit saklanır.

320/445-3-3

Burada, yiğitleri ancak yiğit kimselerin koruyabileceği ve yiğit kimselerin birbirlerinin yanında barınıp, birbirlerini gözetecekleri düşüncesi ifade edilmektedir.

Ta ezelden kurd eniği kurd olur.

334/458-1-4

Yukarıda herkesin kendi soyuna; anasına, babasına benzeyeceği düşüncesi "kurd eniği kurd olur" sözleriyle ifade edilmiştir. Cesur, merd kimselerin bu yönlerinin ailelerinden geldiği düşüncesi anlatılmaktadır.

Yıkılıp düşene gülme sakın sen.

320/445-4-3

Bu söz, "Gülme komşuna, gelir başına." atasözünün farklı bir şekilde ifadesidir ve başkalarının başına gelen felaketslere, kötülüklere gülmemeli, alay etmemeli; gün gelir aynı duruma biz de düşebiliriz, düşüncesi anlatılmak istenmiştir.

Tırnağın varsa başını kaşı.

216/314-3-3

"Tırnağın varsa başını kaşı" cümlesiyle anlatılmak istenen; kişi, başkasından yardım beklememeli; kendisinin olanakları varsa bir işe girişmeli, yoksa girişmemelidir. Çünkü kişiye en büyük yardımcı yine kendisidir, düşüncesidir.

Yalnız taş duvar olmaz.

262/371-3-3

Bu atasözünde insanın tek başına önemli bir işi yapamayacağı, başka insanlarla işbirliği yapması gerektiği; ancak dayanışmayla kesin sonuca ulaşılabileceği anlatılmaktadır.

SONUÇ

Karacaoğlan'ın şiirlerinden yola çıkarak yaptığımız bu çalışmalar sonucunda Karacaoğlan'ın yaşadığı çevre ve bu çevrenin güzelliklerini daha iyi verebilmek için Halk Edebiyatı'nın yalın dilinden imajlar ve renkli bir dil yardımıyla şiir yüklü dörtlükler kurduğunu söyleyebiliriz. O, bunu gerçekleştirirken de cansız varlıklara ruh veren, gözle görülmeyen ruhsal durumları görölür hale sokan ya da gerçekleri hayal haline getiren benzetme sanatlarından faydalanmıştır.

O, bu benzetme sanatlarından -özellikle sevgili anlatılırken- benzeyenle benzetilenin yan yana olduğu; fazla emek ve kelime oyunu gerektirmeyen (istiârelerdeki gibi) teşbihleri daha fazla kullanmıştır. Bu, ona benzerlikleri daha rahat, daha seri ifade etme kolaylığı sağlamıştır:

Alma yanak, kiraz dudak, diş sedef

-----

k.b. b. k.b. b. b. k.b. 163/238-1-3

Bunun yanında doğa nitelenirken kapalı istiârelere daha fazla yer verildiği görölür. Örneğin Çukurova'nın -bayramlık giymesi dolayısıyla- sevinçli bir çocuğa benzetildiğini ya da kışın, sert ve acımasız olması dolayısıyla azgın yüzlü bir insana benzetildiğini görebiliriz.

Yine, güzellerin bazı uzuvları; özellikle memeleri verilirken açık istiârelerin kullanıldığı görölür. Örneğin meme, diriliğinden dolayı turunca, almaya; olgunluğundan ve tüylü olusundan dolayı, seftali ve ayvaya; kokusundan dolayı da lâle, sünbüle benzetilir ve meme kavramı yerine yalnızca bunların (alma, ayva, seftali, lâle, sünbül) kullanıldığı göze çarpar.

Bir de Karacaoğlan, sevgili'nin gözlerini haramiye, kokusunu renge, yürüyüşünü ise tülü mayaya benzetmesiyle bu benzetme ilişkilerine yeni bir yön, yeni bir şekil vermiştir.

Bu yaptığımız çalışmalardan edindiğimiz izlenime göre, Karacaoğlan, şiirlerinde en fazla güzeller (gelin, kız, sevgili,) üzerinde durmuştur.

Bu şiirlerdeki güzeller, âşığı cezbetmek için tüm niteliklere sahiptirler. Onların kemende benzeyen zülüfleri, âşığı kendilerine bağlamış, oka benzeyen kirpikleri âşığı yaralamış, kaçmasına engel olmuş ; ceylana benzeyen bakışları âşığın tüm dünya ile ilgisini kesmiştir. Onların seker gibi tatlı dilleri, âb-ı hayat gibi olan dudaklarının suyu, âşığı onlardan kopamaz, ayrılamaz hale getirmiştir.

Bazan da sevgilinin huri melek sıfatlı, suna, kuğu gibi benzetmelerle soyutlaştırıldığı görülür; ancak, onun şiirlerinde sevgililer, yaşayan; kanlı canlı varlıklardır. Onlar yaylaya çıkarlar, yayık yayarlar, selam alıp selam verirler. Hatta, bunlara Zeynep, Elif, Düriye, Hörü gibi isimler verilerek, bunların kişileştirildikleri de görülür.

Karacaoğlan, sevgiliyi giyim-kuşamı ve takılarıyla da çok iyi bir şekilde vermiştir. Onun gözleri sürmelidir, kulakları küpelidir, burnu hırızmalıdır. Kolunda bilezik, parmağında yüzük, topuğunda ise halhal vardır.

Sevgilinin başı tülbentlidir. Üzerindeki elbise mavi, yeşil veya sarıdır; beli şallıdır, kadife şalvarlıdır ve ayağında mes vardır.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde sevgili mizâc olarak hercâidir. Bu yönüyle daldan dala konan bülbüle benzer. Nasıl bülbül, bir gülde karar kılmıyorsa, sevgili de aynı şekilde davranır. O, zalımdır, âşığına hiç acımaz; söz verip geri döner, onu yalanla avutur. Bu yönüyle de kâfir olarak nitelenir.

Görüldüğü gibi güzeller (sevgili, gelin, kız) dışında kalan tipler (çocuk, ana, yigit...) silik tiplerdir. Güzel, hem iç portresiyle, hem de dış portresiyle verilmiştir. Diğer tiplerin ya sadece adlarının geçtiğini (çocuk, oğlan, ana...) ya da tek yönlü olarak betimlendiklerin betimlendiklerini görürüz. Örneğin yigit, yalnızca karakter yapısıyla verilmiştir. O, merttir, kurt gibi bakar, densiz değildir ve atı ile özdeşleşmiştir.

Karacaoğlan, "Kapar mızrağını meydana çıkar" ya da "Yigit olan yigit kurt gibi bakar", dediğinde bu yigidi ancak, kafamızda iç portresiyle canlandırmamız mümkündür; verilen bu malzemeyle, onun dış portresini açık seçik ortaya koyabilmemiz mümkün değildir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde doğa, canlı gibidir. Kimi zaman bayramlık giymiş bir çocuk gibi sevinçlidir; bize gülümser, kimi zaman da kızgın bir insan gibi bize asık bir yüzle bakar. Karacaoğlan, "Sulu sepken gibi yere yağarım", "Coskun sular gibi çağlar, akarım", dediğinde ya da sevgili için "Bedir olmuş ay yerinde" benzetmesini yaptığında, burada benzetmenin ötesinde doğayla bir birliktelik kurduğu dikkati çeker.

Yine Karacaoğlan, şiirlerinde mevsimlerden en fazla ilkbahara yer vermiş ve ilkbaharı çok iyi bir şekilde betimlemiştir. Bu betimlemelere baktığımızda bu mevsimde göllerin coştüğünü, dağların elbise giydiğini (çiçeklendiğini) ovaların bayramlık giydiğini (yeşillendiğini) görürüz. Bu güzel manzaranın içerisinde kemende benzeyen zülfü, oka benzeyen kirpikleri, ahuya benzeyen gözleri, seftaliye benzeyen memeleri; başında tülbendi, sarı, mavi, yeşil elbisesi, şalı, kadife salvarı ve tülü maya yürüyüşüyle sevgiliyi veya birbirlerine gül verip nergiz alan sevgilileri; mızrağını kapıp meydana çıkan yigidi düşündüğümüzde, Karacaoğlan'ın şiirlerinde halkın yaşayışını; giyim tarzını, davranışlarını, doğayla çok iyi bir şekilde kaynaştırdığını, adeta resimlediğini; bir tablolar bütününü oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Bütün bu yapılan çalışmaların sonucunda şunları söylemek mümkündür: Karacaoglan, Cukurova ve çevresinin toplum ve doğa koşullarını, insan ilişkilerini, gelenek ve göreneklerini değişik benzetme ve nitelermelerle verirken, ondan yeni bir birleşim, yeni bir şiir yaratan; onu adeta bir tablo gibi gözler önüne seran, bu yüzden de dar bir çerçevede kalmayan, bütün bir milletin ortak malı olan bir halk ozanıdır.

KAYNAKÇA

AKSAN, Dogan: " Her Yönüyle Dil", Ana Çizgileriyle "DİL BİLİM"

T. D. K. Yay. Ankara-1982.

AKSAN, Dogan: "Dil Bilim Açısından Şiir", Türk Dili Dergisi XXIX,
271 (Nisan-1974) s.558-573.

AKTAŞ, Şerif : Edebiyatta Üslup ve Problemleri. Ankara-1986.

ARISOY, M.Sunullah : Türk Halk Şiiri Antolojisi. Bilgi Yay.

Ankara-1985.

BASGÖZ, İlhan: Karacaoğlan. Bahar Matbaası, İstanbul -1977.

CUMBUR, Müjgan : Karacaoğlan. K.T.B. Yay:605, Ankara-1985.

DEFNE, Zeki Ömer: Dede Korkut Hikayeleri Üzerinde Edebi Sanatlar

---

Bakımından Bir Araştırma. T.T.K. Basımevi Ankara-1986.

DERELİ, Ali: Atasözleri Sözlüğü. Salan Yay. İstanbul-1986.

DERGAH YAYIN KURULU : Karacaoğlan. Dergah Yayınları. İstanbul

---

1982.

DİLÇİN, Cem: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi . T.D.K. Yay. Ankara

-----
1983.

ERGIN, Muharrem: Türk Dil Bilgisi . I.Ü.Edebiyat Fak. Yay:785,

-----
Istanbul-1983.

ERGUN, Saadettin Nuzhet: Karacaoğlan (Hayatı ve Şiirleri)

Andolu Matbaası, İstanbul-1955.

GÜLENSOY, Tuncer: "Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Dil ve Üslub"

Birinci (1.) Uluslararası Karacaoğlan ve Halk Kültürü
Sempozyumu Bildirisi, (Bildiriler 1) Adana-21,23 Kasım
1990.

GÖKYAY, O.Şaik: Dede Korkut Hikayeleri. Dergah Yay. İstanbul-

-----
1985.

HATİPOĞLU, Vecihe: Türkçenin Söz Dizimi. A.Ü .D.T.C.F. Yay:317,

-----
Ankara-1972.

HATİPOĞLU, Vecihe: Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü. A.Ü. D.T.C.F.

Yay. Ankara-1982.

MENGE, Mine: " Yunus Emre'nin Şiir Dilinde Benzetme Sanatları"

Atatürk Kültür Dül ve Tarih Yüksek Kurumu, ATatürk Kültür
Merkezi'nce düzenlenen Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu
Bildirisi, Ankara- Eylül 1991.

MUTLUAY, Rauf: 100 Soruda Edebiyat Bilgileri. Gerçek Yay.

Istanbul-1979.

ÖZTELLİ, Cahit: Karacaoğlan Yaşamı ve Bütün Şiirleri. Özgür Yay.

Istanbul-1987.

SEZGIN, Şaban: Deyimler ve Kelime Grupları Sözlüğü. Yörük

Matbaası, İstanbul-1972.

WELLEK, R.; WARREN, A: Edebiyat Biliminin Temelleri. K.T.B. Yay.

Ankara- Aralık 1983.

YÜCEL, Adnan: Karacaoğlan. Altın Kitaplar Yay. İstanbul-1992.

Karacaoğlan'da Benzetme ve Nitelemeler

(Yüksek Lisans Tezi)

Tez Özeti

Bu tez -Karacaoğlan'da Benzetme ve Nitelemeler- Önsöz, Kısaltmalar, Giriş, İnceleme, Sonuç ve Kaynakça olmak üzere bölümlere ayrılmıştır.

Bu çalışmada "İnceleme" kısmı üç bölüme ayrılmıştır.

"İnceleme" kısmının ilk bölümünde Karacaoğlan'ın çevresini ve çevresindeki varlıkları şiirlerinde nasıl yansıttığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla güzeller (sevgili, gelin, kız), başta olmak üzere kendisi, çocuk, oğlan, ana, yiğit, insan ve insan mizâcı; sosyal çevre ve doğanın bu şiirlerde nasıl betimlenip nitelendiği üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmalar sonucunda Karacaoğlan'ın en fazla güzeller üzerinde durduğunu ve onu tüm yönleriyle (iç ve dış portresiyle) verdiğini görürüz. Onların saçlarının samura, zülüflerinin kemende, kirpiklerinin oka, burunlarının fındığa, ağızlarının kutuya; memelerinin elmaya, turuncu, ayvaya benzediğini; ince belli ve güvercin topuklu olduklarını, başlarında yazma, gözlerinde sürme, burunlarında hırızma, kulaklarında küpe, kollarında bilezik, parmaklarında yüzük ve topuklarında halhal bulunduğunu görürüz. Onların üzerlerindeki elbise mavi, yeşil, sarıdır; belleri şallı, kadife şalvarlıdırlar ve ayaklarında da mes vardır.

Güzel (sevgili, gelin, kız), mizâc olarak hercâidir, zalımdır; aşığına hiç acımaz, onu yalanlarla avutur. Fakat, bazan da onun melek huylu olarak nitelendiği görülür.

Bunun yanında bu şiirlerde yiğidin kurt gibi baktığıını, mızrağını kapıp meydana çıktığıını görürüz. Bu verilen örneklerden yiğidin belki fizik olarak cılız, çelimsiz birisi

olmadığını anlarız; ama onun bu verilen özellikleriyle mert, delikanlı, cesur olduğunu kesinlikle çıkarabiliriz. Yani onun iç portresinin daha belirgin çizildiğini söyleyebiliriz.

Bu şiirlerde bazı tiplerin ise yalnızca adının geçtiğini görürüz. Örneğin çocuğun tip olarak oldukça silik çizildiğini; yalnızca adının geçtiğini görürüz. "Çoluk çocuk doldurmuşsun odana", "Çocuk kadar hatırımı görmedi" örneklerinde görüldüğü üzere, durumu açık seçik tespit etmek mümkündür.

Karacaoglan'ın çevresindeki insanları nasıl verdiği ele alındıktan sonra sosyal çevrenin nasıl verildiği belirlenmek istenmiş ve "Karacaoglan" da Sosyal Çevre" adlı bir başlık altında bu konu ele alınmıştır. Burada onun Sultan Murat ve vezirlerinden övgüyle bahsettiği tespit edildikten sonra toplumu en fazla etkileyen faktörleri ortaya çıkarmaya yönelik bir çalışmaya gidilmiş ve ayrılık, gurbet, felek, âşk gibi kavramların ateşe, meye, oda, veya acı bir serbete benzetilmesiyle, toplumu ne derece etkiledikleri gözler önüne serilmiştir.

Daha sonra, Karacaoglan'ın işlerine hile katan esnaflara, rüşvet alan beylere "İgneden iplige sorulur bir gün" dediği, halkın âcizliğini ve bu kişilerin zalimliğini dile getiren bölüm, "Toplum Düzensizlikleri" başlığı altında ele alınmıştır.

Hayvanlar ve Bitkiler konusunun ele alındığı bölümde ise, hayvan adlarının ve bitki adlarının daha çok onun sevgili ile ilişkisini anlatmasında ve onu tasvir etmesinde kullanıldığı göze çarpar. Örneğin sevgili ceylana, kuğuya, yeşil başlı ördeğe benzetilir. Yine coğrafi unsurların da benzetmeler kurmaya yardımcı oldukları görülür. Bir çok şiirinde Karacaoglan coşkunluktan, heyecanından dolayı kendisini akarsulara benzetmektedir.

İncelemenin ikinci bölümünde ise benzetme sanatlarının kullanılışı (teşbih ve istiâre) ve dilbilgisel yapısı irdelenmiş; bu benzetme sanatlarının anlatım gücündeki yeri tespiti çalışılmıştır.

Bu benzetmeler, edat grubu, isnâd grubu, isim ve sıfat tamlamaları yapılarıyla birlikte verilmiştir. Edat grupları, son çekim edatıyla bir isim unsurunun birleşmesinden oluşmuştur (selvi gibi, arı gibi...), isim tamlamaları, soyut kavramları somutlaştırmak amacıyla kullanılmıştır (aşkın meyi, ayrılık defteri...). Sıfat tamlamalarında ise sevgilinin uzuvları renk, parlaklık, şekil itibarıyla daha güçlü bir varlığa benzetilmiştir (hilâl kaş, mân yüz...), isnâd gruplarıyla benzetmeler yapıldığında ise küçüklüğünden dolayı dişe incilik, tatlı konuşmasından dolayı ağıza sekerlik isnâd edildiği v.b. örneklere rastlandığı görülür.

Burada sevgili ve özellikleri anlatılırken, benzeyenle benzetilenin yan yana olduğu teşbihlerin daha fazla kullanıldığı (alma yanak, kiraz dudak...); bunun yanında doğa nitelenirken kapalı istiârelere daha fazla yer verildiği görülür. Örneğin Çukurova'nın -bayramlık giymesi dolayısıyla- sevinçli bir çocuğa benzetildiğini ya da kışın sert ve acımasız olması dolayısıyla azgın yüzlü bir insana benzetildiğini görürüz.

Ancak, güzellerin (sevgili, gelin, kız) bazı uzuvları verilirken de belirli klişelerden yararlanılmak durumunda kalındığı (meme yerine alma, ayva, turunc...) ve açık istiârelere baş vurulduğu göze çarpar.

İncelemenin üçüncü kısmında metaforların (deyim aktarması) nasıl kullanıldığı (Örneğin sevgisindeki coşkunluğu anlatmak için akarsular gibi "çağla-" fiilini kullanmıştır.), kendine özgü anlatım özelliklerinin neler olduğu; halk söyleyişlerini şiirlerinde nasıl yansıttığı

(yunmak, hepsi, ıraf, ilam...) ortaya çıkarılmaya çalışılmış; şiirlerini doğayla nasıl iç içe verdiği gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Onun bu özelliği "Senin derdin benden beter menevşe" ya da "Canım sana bu yaylalar vurgundur." dediğinde açıkça kendini göstermektedir. Çünkü bu, doğa tasvirinden daha da öteye giderek bir birliklik hali ifade etmektedir.

Bir de onun bu bölümde söyleyiş gücünü etkili kılmak için deyimleri nasıl kullandığı ve az sözle çok şey anlatmak amacıyla atasözlerini nasıl kullandığı ifade edilmeye çalışılmıştır. Örneğin, "Ayrılık elinden cigerim delik" ifadesinde, ayrılığın verdiği acı "cigerim delik" kavramıyla daha etkili bir anlama kavuşmuştur.

Bütün bu çalışmalar sonucunda şunları söylemek mümkündür: Karacaoğlan, güneyin toplum ve doğa koşullarını, insan ilişkilerini, değişik benzetme ve nitelermelerle yeniden yoğurmuş, ondan yeni bir birleşim yeni bir şiir yaratmış; bu yüzden de yüz yılları aşarak günümüze ulaşmış bir halk ozanıdır.

31-12-1992

Bülent Arı

Özgeçmişim

29-11-1967 Adana doğumluyum. 1975-76 öğretim yılında Adana Ziyapasa İlkokulu'nda öğrenimime başladım. İlkokulu 1980 yılında bitirdikten sonra Adana Seyhan O.O.'unda başladığım orta öğrenimimi 1983 yılında tamamladım. Aynı yıl Meslek Liseleri sınavını kazanarak, Adana End. Mes. Lisesi Elektronik Bölümü'ne kayıt yaptırdım ve 1986 yılında buradan mezun oldum.

Aynı yıl (1986) Üniversite sınavını kazanarak C.O. Fen-Ed. Fak. "T. Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne" kayıt yaptırdım ve 20-7-1990 tarihinde buradan da mezun oldum. İki ay sonra Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün açmış olduğu sınavı kazanarak, Türk Dili ve Ed.'i Anabilim Dalı'nda "Yüksek Lisans" öğrenimine başladım, diğer yandan 14-10-1990 tarihinde M.E.B'nin açmış olduğu "Öğretmenlik Yarınları ve Yerleştirme" sınavını da kazanarak 6-12-1990 tarihinde Adana Anafartalar Lisesi'nde "T. Dili ve Ed.'i" öğretmenliğine başladım; halen bu görevi sürdürmekteyim.

31-12-1992

Bülent Arı